

Finanční gramotnost u studentů SŠ

Edita Medková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Edita MEDKOVÁ**
Osobní číslo: **H108187**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Finanční gramotnost u studentů SŠ**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel a společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na analýzu finanční gramotnosti,
- na výuku finanční gramotnosti na středních školách.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění finanční gramotnosti studentů středních škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Školský zákon v platném znění

Hesová, A., Zelendová, E. Finanční gramotnost ve výuce. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2011.

Kipielová, I. Slovník základních pojmů z bankovníctví. Praha: Fortuna, 2005.

Kiyosaki, R., T. Zvyšte své finanční IQ – Starejte se o své peníze lépe. Praha: Pragma, 2008.

Kolmanová, H., Příbramský, P. Cesta k finanční prosperitě. Zeleneč: Profess Consulting, 2005.

Skořepa, M., Skořepová, E. Finanční a ekonomická gramotnost. Praha: Scientia, 2008.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.

vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

EJITA MEJKOVA¹

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 2.4.2013

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce *Finanční gramotnost u studentů SŠ* chce ukázat finanční gramotnost jako významnou součást prevence před nepříznivými sociálními situacemi. V teoretické části jsou popsány negativní důsledky nedostatečné finanční gramotnosti, především v souvislosti s neuváženým zadlužováním. Dále je zde definován základní pojem finanční gramotnost včetně všech tří jejích složek. Představeny jsou i hlavní bankovní produkty pro ukládání a půjčování peněz. Práce pojednává o významu finančního vzdělávání. Jak název napovídá, zaměřuje se na finanční gramotnost u studentů střední školy. V teoretické části se také dočtete o tom, jakou úlohu hraje při řešení nepříznivých situací sociální pedagogika. Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum zaměřený na zjištění znalostí studentů z finanční oblasti.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční vzdělávání, předlužení, sociální vyloučení

ABSTRACT

The Bachelor's Thesis *Financial Literacy of High School Students* tries to prove that financial literacy is an essential part of the prevention from adverse social events. The theoretical part describes negative effects of inadequate financial literacy, above all the ones that are in connection with the withholding mentioned. The term of financial literacy is also defined here; all three components of that included. Main bank products related to deposits and loans are introduced. The paper deals with the importance of financial education system. As the title indicates, it is concentrated on the financial literacy of high school students. The theoretical part points out the relevant role of social pedagogy when dealing with adverse events. The practical part contains quantitative research which is concentrated on the financial knowledge of students.

Keywords: financial literacy, financial education, indebtedness, social exclusion

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou pomoc a cenné rady, kterými přispěla ke zpracování méj bakalářské práce.

Ráda bych také poděkovala méj rodině za pomoc a morální podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu studia a které si nesmírně vážím.

Dále děkuji Ing. Haně Krátké z Obchodní akademie Dr. Albína Bráfa v Třebíči za ochotu a čas, který mi věnovala.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Finanční gramotnost u studentů SŠ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

„Peníze často stojí příliš mnoho“

R. W. Emerson

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIÁLNÍ HLEDISKO FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	11
1.1 ZADLUŽENOST A INSOLVENCE.....	11
1.2 PŘEDLUŽENÍ A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	15
1.3 EXEKUCE.....	18
1.4 OSOBNÍ BANKROT	20
1.5 ÚLOHA SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	21
2 FINANČNÍ GRAMOTNOST A JEJÍ SLOŽKY	23
2.1 VYMEZENÍ POJMU FINANČNÍ GRAMOTNOST	23
2.2 PENĚŽNÍ GRAMOTNOST	25
2.3 CENOVÁ GRAMOTNOST	26
2.4 ROZPOČTOVÁ GRAMOTNOST	27
2.5 ZÁKLADNÍ ORIENTACE NA BANKOVNÍM TRHU	30
3 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	36
3.1 VÝZNAM FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	36
3.2 PRINCIPY A STRUKTURA FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	37
3.3 PROCES ZAVÁDĚNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI DO VÝUKY	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
4 VÝZKUM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	43
4.1 METODY, CÍLE VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	43
4.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	45
4.3 VLASTNÍ VÝZKUM	46
4.4 ANALÝZA, VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	48
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	69
SEZNAM OBRÁZKŮ	70
SEZNAM TABULEK	71
SEZNAM PŘÍLOH	72

ÚVOD

Téma finanční gramotnosti pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila, protože je mi profesně blízké. Více jak dvacet let pracuji v bankovníctví a při své práci si uvědomuji, že znalosti občanů ve finanční oblasti nejsou vždy na uspokojivé úrovni.

V současné době není svět tak jednoduchý, co se financí týká, jako byl před rokem 1989. Tehdy ve finanční oblasti převládalo konzervativní chování, stejně v přístupu k úsporám jako v přístupu k zadlužování se. Občané nepotřebovali vědět, jak a kam investovat svoje peníze, existovaly totiž pouze vkladní knížky s různými výpovědními lhůtami. Ani nemuseli vědět podle čeho zvolit nejvýhodnější úvěr. Bankovníctví bylo centralizované, každá banka měla svoji specializaci a finančních produktů bylo málo.

S přechodem z centrálně řízené ekonomiky na tržní hospodářství došlo k výrazným změnám i v oblasti financí. Finanční služby se velmi rychle rozvíjejí, vznikají nové a nové produkty, banky se předhánějí ve svých nabídkách. Je nutné, aby se v nich každý občan uměl dobře orientovat. Lidé však často nemají dostatečné znalosti, a tak nejsou schopni se správně rozhodovat.

Změnilo se zároveň i celkové chování české populace ve vztahu k financím, především ve vztahu k půjčování peněz. Úvěry se staly všední věcí. Lidé se často chovají nezodpovědně, neuváženě riskují při zadlužování, a neúměrně tak mohou zatěžovat rozpočet domácnosti. Mnohdy využívají půjčky na pořízení věcí a služeb jako jsou dovolené, vánoční dárky, plastické operace. Někdy i za cenu nedostatku peněz na zaplacení základních potřeb. A to jen proto, aby se vyrovnali svým známým nebo sousedům.

Svůj podíl viny mají pravděpodobně i agresivní, podbízivé reklamy v médiích, působivé nabídky bankovních i nebankovních subjektů, kterým běžný spotřebitel dokáže jen stěží odolat. A zadluženost občanů a domácností v České republice nezadržitelným tempem narůstá.

Proto je velmi důležité občany finančně vzdělávat. Každý by měl získat aspoň základní kompetence, aby byl způsobilý náležitě spravovat svůj i rodinný rozpočet, a vyvarovat se tak možných následků, jako je předlužení, neschopnost splácet své finanční závazky, exekuce majetku, sociální vyloučení. Svůj význam má finanční vzdělávání i v případě, že

máme volné finanční prostředky a chceme je zhodnotit, tedy ve vztahu ke spoření nebo investování peněz a celkové informovanosti v této oblasti. Finanční vzdělávání by také mělo lidem pomoci pochopit reformy. Vysvětlit jim, že pokud si chtějí zachovat slušnou životní úroveň, je nezbytné vzhledem k negativnímu demografickému vývoji spořit si na důchod již v produktivním věku.

Nejde však pouze o změnu v myšlení dospělých, ale klíčové je začít s výchovou u mladé generace, která vstupuje do života. Je nezbytné naučit mládež nejen teorii, tedy znát pojmy, ale především umět je uplatnit v praxi, ve skutečném životě. Jen tak lze zvrátit negativní trend ve společnosti, který nastolila generace finančně negramotných občanů.

Bakalářská práce bude rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se zaměřím na sociální dopady nedostatečné finanční gramotnosti. Druhá kapitola bude věnována vymezení pojmu finanční gramotnosti a jejích složek a představení základních bankovních produktů. V další kapitole se budu zabývat dokumentem Národní strategie finančního vzdělávání se zaměřením na střední vzdělávání a implementaci tohoto dokumentu do rámcového vzdělávacího programu a následně školního vzdělávacího programu zkoumané střední školy. V praktické části provedu kvantitativní výzkum, kterým budu zjišťovat míru finanční gramotnosti studentů střední školy, názory studentů na význam finanční gramotnosti a její výuku.

Cílem mé bakalářské práce je souhrnně pojednat o problematice finanční gramotnosti, definovat základní pojmy a poukázat na potřebu zvyšování finanční gramotnosti jako součásti prevence před nepříznivými sociálními situacemi. Cílem praktické části je zjistit, jaké znalosti mají studenti střední školy v oblasti financí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ HLEDISKO FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

První kapitola bakalářské práce se zaměří na negativní důsledky nízké finanční gramotnosti. Ukážu v ní, kam až může dojít neuvážené zadlužování, jak narůstá počet nesplácených úvěrů. Budu se věnovat finanční gramotnosti jako prevenci předlužování, které může vyústit až v sociální vyloučení člověka ze společnosti. Zmíním se i o exekucích a osobním bankrotu jako možnosti druhé šance. Na závěr kapitoly se dotknu významu sociální práce a sociální pedagogiky při pomoci v těchto nepříznivých situacích.

1.1 Zadluženost a insolvence

Již v úvodu práce jsem nastínila, že s politickými a ekonomickými změnami po roce 1989 došlo v České republice k výraznému zvratu i v ekonomickém chování lidí. Jejich původně konzervativní přístup k půjčování peněz se změnil a lidé si začali půjčovat prakticky na cokoliv. Změny, které se udály, zde zastihly v oblasti financí zcela nepřipravenou populaci. Bylo tak jednoduché si půjčit a lidé tomu nedokázali odolat. Neměli dost informací a zkušeností, aby byli schopni správně vyhodnotit, co je pro ně ještě únosné riziko a co jim už může způsobit problémy.¹

Členka bankovní rady České národní banky (ČNB) Eva Zamrazilová v rozhovoru pro časopis Statistika&My uvedla: „*Za poslední desetiletí vzrostly dluhy domácností téměř o bilion korun na současnou hodnotu 1,1 bilionu korun. Zadluženost českých domácností se tak stala novým fenoménem. Před deseti lety dosahovaly úvěry domácnostem kolem 150 miliard korun. Objem úvěrů na bydlení, tvořící víc než 2/3 dluhů, se za tu dobu zdesetinásobil.*“²

Dynamika úvěrování domácností se za poslední tři roky sice zpomalila, ale i přes všechny negativní vlivy v ekonomice, jako je růst nezaměstnanosti a ekonomická krize, se nezastavila. Z údajů České národní banky vyplývá, že porovnáme-li období

¹ Škvára, M. Finanční gramotnost. 1. vydání. Praha: 2011. s. 12

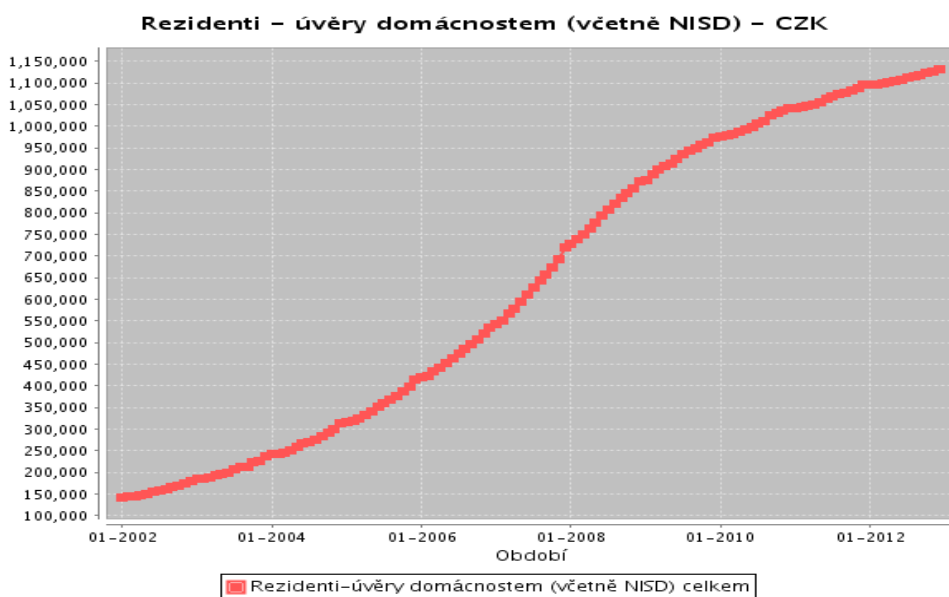
² Gěblová, A. Inspirovalo nás i zahraničí, kde je dluh normou. časopis Statistika&My. vyšlo 08. 06. 2012, č. 06/2012. s. 8-9 [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupný z:

<http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2012/cl_12_120608_zamrazilova_statistika_a_my.html>

říjen 2011 až říjen 2012, jsou dluhy domácností vyšší zhruba o 47 miliard korun, což je tempo růstu okolo pěti procent (v roce 2008 to bylo prakticky třicet procent).³

Dokazuje to i narůstající křivka objemu úvěrů domácnostem v grafu č. 1, který znázorňuje, jakým tempem rostly objemy úvěrů v letech 2002-2012.

Graf č. 1 Úvěry domácnostem

Zdroj: www.cnb.cz

Mírné zadlužení může být ale i žádoucí, vždy je však otázkou rozsah zadlužení a na co si půjčujeme. Obecně platí, že půjčené peníze nesmíme rozmělnit v běžném hospodaření (tzv. projíst) nebo si půjčovat na věci s životností kratší, než je splatnost úvěru.⁴ „Vyhrává ten, kdo zadlužení rozumně zvažuje. S úvěrem je to totiž jako s ohněm. Je to dobrý služebník, ale zlý pán.“⁵ Dále stoupá na trhu i počet kreditních karet. Mladí lidé dnes vlastní často kreditní kartu ještě před dokončením střední školy, i když o jejím fungování nevědí skoro nic. V případě neznalosti podmínek, to může být další rizikový zdroj peněz.

³ Novinky.cz. Domácnosti si dále půjčují, bankám dluží už 1,15 bilionů korun. 2012. [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupný z: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/286387-domacnosti-si-dale-pujcuji-bankam-dluzi-uz-1-15-bilionu-korun.html>>

⁴ Martínková, E. (Ne)máte peníze Co s tím? 1. vydání. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003. s. 9

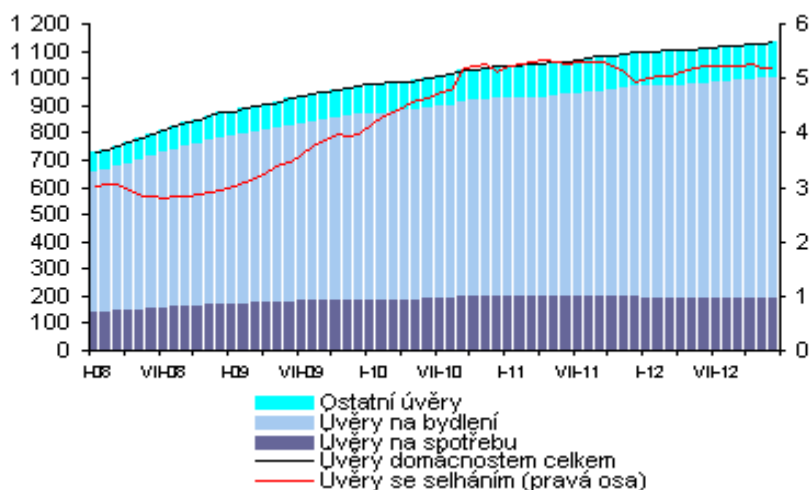
⁵ Martínková, E. (Ne)máte peníze Co s tím? 1. vydání. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003. s. 9

Pokud se s tímto nástrojem ale umí nakládat, jde o zdroj levných peněz, který umožní dobře pracovat s tokem peněz.⁶

Věc jedna je peníze si půjčit, ale splácet věc druhá. Stále více lidí má problémy své dluhy platit řádně a včas. Za poslední čtyři roky byl přírůstek úvěrů se selháním 2,3% celkově na výši 5,2% k 31. 12. 2012 z objemu všech poskytnutých úvěrů. Nejvíce úvěrů v selhání je u spotřebitelských úvěrů a potom u kreditních karet, nejméně u úvěrů hypotečních.⁷ Ještě horší situace je u úvěrů poskytnutých nebankovními subjekty. Tyto úvěry už nesplácí každý osmý člověk, kterému byla půjčka poskytnuta. Podle informací finanční ředitelky společnosti Cetelem Blaženy Valkošákové rostly pohledávky po lhůtě splatnosti v roce 2012 o 4,9% na 12,3% všech úvěrů poskytnutých Českou leasingovou a finanční asociací (ČLFA).⁸

Graf č. 2 Úvěry se selháním v prosinci 2012

Úvěry rezidentským domácnostem dle účelu (mld. Kč) a podíl úvěrů v selhání (%)

Zdroj: www.cnb.cz

⁶ Kiyosaki, R., T., Lechter, S., L. Bohatý táta chudý táta. Co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne. Praha: Pragma, 2001. s. 9

⁷ ČNB: Bankovní statistika. 2013. [online]. [cit. 2013-02-08]. Dostupný z: http://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni_statistika/bank_stat_komentar.html

⁸ Ginter, J. Půjčky nesplácí každý osmý Čech. [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupný z: <http://www.novinky.cz/finance/292831-pujcky-nesplaci-kazdy-osmy-cech.html>

Kdo uvažuje o úvěru, měl by přemýšlet také o rizikových faktorech neočekávaných událostí a vytvořit si rezervy. Kiyosaki doporučuje „*zacházet s dluhy stejně jako s nabitým revolverem. Je důležité rozlišovat mezi dobrým a špatným dluhem. Dluh může zabít nebo zachránit, stejně jako nabitý revolver.*“⁹

Často se stává, že místo šetření si lidé berou další úvěr, aby byli schopni splácet všechny dluhy původní, vytloukají tak klín klínem a jejich zadlužení stoupá. Když už pak nemohou své závazky splácet, nastávají další obtíže. K úroku z úvěru se přidávají sankční úroky, smluvní pokuty, poplatky. Všechny banky a úvěrující společnosti jsou v dnešní době členy různých registrů dlužníků, a tak mohou jednoduše zjistit o klientovi všechny informace včetně jeho platební morálky. Klientům s negativním záznamem v registru pak další úvěr neposkytnou. Zadlužení lidé si tedy půjčují u rizikovějších firem za mnohem vyšší úroky. Jejich situaci to neřeší, ale více zhoršuje. Dostávají se do tzv. dluhové pasti neboli dluhové spirály, kde se pohybují v začarovaném koloběhu dluhů a nových půjček na splacení těch původních.¹⁰

Pokud dlužník uznává své závazky, ale není schopen je řádně splácet, hovoříme o platební neschopnosti neboli insolvenční. Ocitne-li se člověk v situaci, kdy není schopen řádně splácet, je velmi důležité komunikovat s bankou, ihned ji informovat o aktuálním stavu, snažit se domluvit na změně splátkového kalendáře, odkladu nebo snížení splátek apod.

Uvažujeme-li o psychologických faktorech zadluženosti, vycházíme z faktorů ovlivňujících spoření (příjem, bohatství, věk, inflace). Nebylo zjištěno přímé spojení mezi rysy osobnosti a mírou spoření. Jsou rozdíly ve vztahu k penězům mezi muži a ženami, u mužů je to přístup „lovců“, u žen přístup „sběračů“. Z pohledu finanční gramotnosti bylo zjištěno rozdílné subjektivní vnímání dluhu a úvěru. Dluh je odjakživa považován za negativní, k úvěru zaujímáme neutrální postoj. Názory na úvěry však jednotné nejsou.

⁹ Kiyosaki, R., T., Lechter, S., L. Bohaté dítě, chytré dítě. Jak zajistit dítěti dobrý finanční start. Praha: Pragma, s. 187

¹⁰ Stále víc lidí končí v dluhové pasti, problémy má už každá pátá rodina. 2011. [online].

[cit. 2013-02-06]. Dostupný z: <<http://www.spravcedluhu.cz/cs/stale-vic-lidi-konci-v-dluhove-pasti-problemy-ma-uz-kazda-pata-rodina.html>>

Velký vliv má především primární rodina, která může a měla by poskytovat žádoucí vzorce ekonomického chování.¹¹

1.2 Předlužení a sociální vyloučení

Narůstající zadlužování se a neschopnost potom své finanční závazky splácet vede k předlužování. To hrozí, pokud jsou splátky úvěrů vyšší než polovina příjmů domácnosti po zaplacení nezbytných výdajů.¹²

„Předlužení je na rozdíl od zadlužení stav, kdy člověk není schopen plnit své finanční závazky. Předlužení postihuje převážně sociálně znevýhodněné jedince, či sociálně znevýhodněné skupiny obyvatelstva a je jedním z významných faktorů, který způsobuje jejich sociální vylučování z běžného života majoritní společnosti s následným obtížným začleněním do života této společnosti.“¹³ Tento problém postihuje především nízkopříjmové a nemajetné skupiny obyvatelstva v nepříznivé sociální situaci a/nebo stupeň jejich finanční gramotnosti je nízký.¹⁴ Tyto osoby jsou nejzranitelnější a nejčastěji se stávají cílem pro firmy půjčující peníze, jejichž zbraněmi jsou rychlost a dostupnost peněz, silná reklamní kampaň (příloha č. 1), ale které mají také účinné nástroje vyhledávání dlužníků, jejich pronásledování a vymáhání dluhů.¹⁵

Svoji roli zde také hraje stále rostoucí nezaměstnanost, kterou u nás nepoznaly prakticky dvě generace občanů. Za nezaměstnané považujeme osoby, které jsou bez placeného zaměstnání, které zaměstnání chtějí a aktivně hledají a jsou schopny do něj okamžitě nebo nejdéle do 14 dnů nastoupit. Bez práce je dnes téměř 600 tisíc lidí. Míra registrované

¹¹ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 25

¹² České domácnosti ohrožuje zadlužování, špatné zacházení s penězi i nevěra. 2012. [online]. [cit. 2013-02-07]. Dostupný z:

http://www.zenax.cz/ceske_domacnosti_ohrozuje_zadluzovani_spatne_zachazeni_s_penezmi_i_nevera_12512.htm

¹³ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 51

¹⁴ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 51

¹⁵ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 110-112

nezaměstnanosti se zvýšila k 31. 12. 2012 na 9,4% (v 12/2011 8,6%). V pěti okresech republiky přesahuje nezaměstnanost 15%.¹⁶

Aktuální informace za leden 2013 hovoří o dalším nárůstu nezaměstnanosti na nejvyšší hodnotu od vzniku samostatné České republiky, podle staré metodiky přesahuje 10,0%, podle nové metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) je 8,0%. Mění se ukazatel nezaměstnanosti z registrované míry nezaměstnanosti na podíl nezaměstnaných osob. Nový ukazatel vyjadřuje podíl nezaměstnaných na počtu obyvatelstva ve věkovém rozpětí 15 až 64 let, kdežto původní ukazatel poměřoval nezaměstnané k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu.¹⁷

Graf č. 3 Nezaměstnanost v Česku

*Počet dosažitelných uchazečů o práci ve srovnání k obyvatelstvu stejného věku

Zdroj: www.novinky.cz

„Nezaměstnanost vede ke změně sociální pozice jedince ve společnosti, k poklesu jeho statusu, ke snížení sociální prestiže. Na roli nezaměstnaného se lidé adaptují zpravidla

¹⁶ Filipová, Š. Míra nezaměstnanosti loni v prosinci byla 9,4%. 2013. [online]. [cit. 2013-02-07]. Dostupný z: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat>>

¹⁷ Novinky.cz. Nezaměstnanost je v Česku rekordní. 2013. [online]. [cit. 2013-02-08]. Dostupný z: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/292662-nezamestnanost-je-v-cesku-rekordni.html>>

*velice těžko, klesá jejich sebehodnocení, dochází u nich ke zhoršování fyzického i psychického zdraví, k zeslabování až ztrátě kontaktů, i k rozpadu manželství.*¹⁸

Schopnost prosadit se na trhu práce je tedy pro každého člověka dost důležitá. Práce přináší mzdu, za kterou nakupujeme zboží a služby, uspokojujeme svoje potřeby. Ale hlavní motivací je práce sama, dosažení osobních úspěchů, uznání od svého okolí, dobrý pocit z odvedené práce, zodpovědnost za splnění úkolu, sebeuplatnění. Úkol finanční gramotnosti je ve snaze stimulovat občany, aby přemýšleli o svých životních záměrech a plánovali je a dokázali je vymezit v souvislostech ekonomického chování. Pokud člověk není schopný řešit řádně svoje ekonomické věci, dlouho v dnešní společnosti neobstojí.¹⁹

Předluženého člověka ohrožují různé problémy. Například se mu: *„Nevyplatí legálně pracovat, protože na mzdu bude uvalena exekuce, upřednostňuje tedy pobírání sociálních dávek s nelegální prací. Upadá do závislosti na sociálních dávkách a materiální chudoby, je ohrožen rizikovým životním stylem, je vytlačován na okraj společnosti mezi znevýhodněné skupiny obyvatelstva, kde je vystaven dalším sociálně-patologickým jevům (drogy, alkohol atd.) a kriminalitě. Předluženým rodinám může hrozit i odebrání dětí do ústavní péče.*“²⁰

Předlužení chápeme jako problém sociální a ekonomický. Předlužené osoby či domácnosti se velmi těžko začleňují do normálního života společnosti. Nejsou pracovně motivovány k legální práci, protože na jejich plat může být uvalena exekuce. Pobírají tedy sociální dávky, které však často skončí v rukou lichvářů.²¹ *„Dávky tak ztrácí svůj účinek, neboť slouží k obohacování úzké skupiny lichvářů.*“²²

Předlužení je činitelem způsobujícím sociální vyloučení z většinové společnosti. Sociální vyloučení je proces, ve kterém je člověku nebo skupině obyvatel ztížen nebo zcela odepřen

¹⁸ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 40

¹⁹ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 34-37

²⁰ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 51

²¹ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 55

²² Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 55

přístup ke zdrojům, postavení a možnostem zapojit se do všech aktivit společnosti. Jde o postupné oddělování od převážné většiny ve společnosti. Sociálně vyloučené osoby nebo skupiny rozdělují společnost nejen na ty, co jsou „nahore“ a „dole“ z pohledu příjmů, ale také na ty, co jsou „uvnitř“ a „vně“ společnosti. Ve většině případů ještě zůstává důvodem „být vně“ společnosti nízká úroveň příjmů, není to však jediná příčina sociálního vyloučení.²³

K osobám nebo skupinám, které jsou nejvíce ohroženy sociálním vyloučením, řadíme:

- dlouhodobě nezaměstnané,
- osoby s nízkou kvalifikací,
- osoby žijící ve znevýhodněných oblastech s vysokou nezaměstnaností, špatnou dopravní obslužností, nedostatečnou kvalitou bytového fondu,
- příslušníky etnických menšin,
- osoby s různými druhy závislostí,
- osoby se zdravotním postižením,
- osoby předlužené.

Mnohdy se u jedince kumuluje víc znevýhodnění (např. dlouhodobá nezaměstnanost způsobená nízkou kvalifikací) a to zvyšuje nebezpečí sociálního vyloučení. Finanční potíže a následující předlužení zrychlují sociální vyloučení jedince na okraj společnosti s velice nesnadným návratem zpět.²⁴

1.3 Exekuce

Jak bylo uvedeno, předlužení spočívá v neschopnosti řádně uhrazovat dluhy. Ať už dluhy u finančních institucí, dluhy na bydlení, dluhy z pokut, náhrad škod nebo třeba na výživném.²⁵ Pokud už je proti dlužníkovi vydáno pravomocné rozhodnutí soudu, že musí dluh uhradit a dlužník tak ve stanovené době neučiní, může být zahájeno exekuční řízení.

²³ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 51-52

²⁴ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 52

²⁵ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 55

Účelem exekučního řízení je uspokojení nároku věřitele bez ohledu na ochotu dlužníka plnit. Je vydán exekuční titul, který věřiteli přiznává určité právo proti dlužníkovi, nejčastěji povinnost dlužníka zaplatit. Pokud je víc dlužníků a podle exekučního titulu jsou povinni plnit společně a nerozdílně, může si věřitel vybrat pouze jednoho z nich, proti kterému povede exekuci.

Exekucí je dotčen i majetek ve společném jmění manželů (SJM) i majetek vyčleněný ze SJM v případě jeho zúžení. Ani rozvodem se dluhů nedá zbavit, při vypořádání majetku po rozvodu má každý z manželů příslušnou část majetku i dluhů.²⁶ Od 1. ledna 2013 došlo v exekucích k několika změnám, takže nově mohou exekutoři obstatit i účty manželů nebo manželek dlužníků, mohou i strhávat peníze z jejich příjmů. Z dalších změn uvádím sloučení exekucí, povinnost věřitele poslat dlužníkovi předžalobní upomínku dřív, než se obrátí na soud, a také třeba konec exekucí „domácích mazlíčků“.²⁷

Věřitel si vybírá ze dvou typů řízení, buď výkon rozhodnutí, které provádějí okresní soudy a řídí se občanským soudním řádem, nebo exekuční řízení podle exekučního zákona. Exekuční řízení je pro věřitele jednodušší. Ukládá-li exekuční titul úhradu peněžité sumy, lze exekuci provést: srážkou ze mzdy, příkázáním pohledávky (zejména výplatou z účtu u banky), prodejem movitých nebo nemovitých věcí, zřízením exekutorského zástavního práva na nemovitostech.

Státní orgány i soukromé společnosti mají povinnost poskytovat exekutorovi požadované informace a součinnost.

I v případě exekuce platí, že dlužník by měl co nejdříve reagovat, kontaktovat exekutora nebo soud a snažit se domluvit na nejlepším řešení pro všechny strany.²⁸

²⁶ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 370-382

²⁷ Hardoš., J. Exekuce se změní, vydělají na nich i dlužníci. Právo. 2013. [online]. [cit. 2013-02-09]. Dostupný z: <<http://www.novinky.cz/finance/288955-exekuce-se-zmeni-vydelaji-na-nich-i-dluznici.html>>

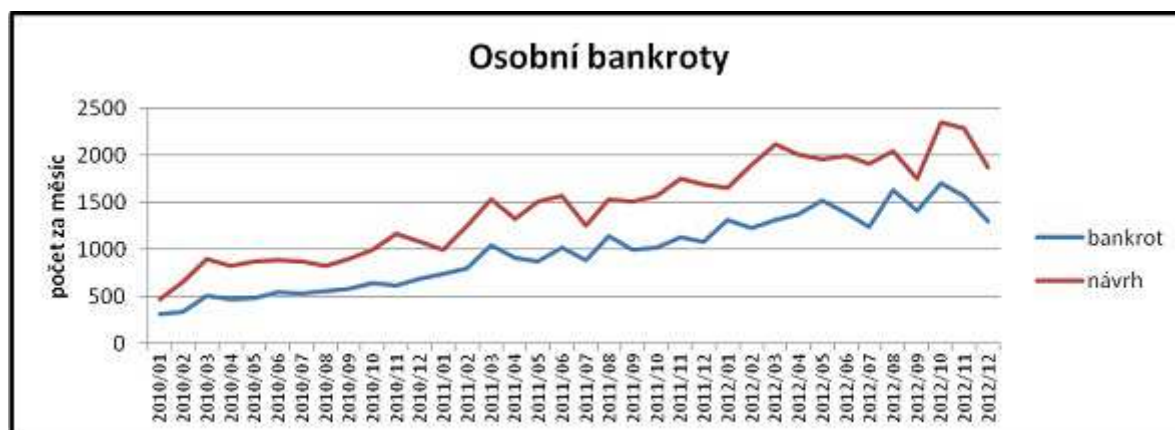
²⁸ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 370-382

1.4 Osobní bankrot

Pokud ani exekucí majetku nejsou všechny pohledávky uspokojeny, je dlužník zpravidla v úpadku. Způsob řešení úpadku u dlužníků nepodnikatelů je oddlužení tzv. osobní bankrot. Návrh na oddlužení může podat sám dlužník, který má závazky po splatnosti více než 30 dnů alespoň u dvou věřitelů, není schopen tyto závazky řádně platit, legálně pracuje nebo má jiný pravidelný příjem. Institut oddlužení je určen dlužníkům, kteří jsou schopni jednorázově nebo ve splátkách nejpozději do 5 let zaplatit nejméně 30% nezajištěných dluhů, zbytek dluhů je dlužníkovi prominut. Při oddlužení tedy upřednostňujeme sociální účel před ekonomickým. Oddlužení poskytuje druhou šanci, umožňuje začít znovu.²⁹

Graf č. 4 ukazuje křivku podaných návrhů na oddlužení a vyhlášených osobních bankrotů od ledna 2010 do prosince 2012. Nárůst počtu podaných návrhů i vyhlášených osobních bankrotů za rok 2012 ve srovnání s rokem 2011 činí 46%.³⁰

Graf 4: Osobní bankroty

Zdroj: Insolvenční rejstřík, výpočty CCB – Czech Credit Bureau, a. s.

²⁹ Škvára, M. Finanční gramotnost. 1. vydání. Praha: 2011. s. 147-148

³⁰ Cribis.cz. 2013. V lednu bylo vyhlášeno 1695 osobních a 417 firemních bankrotů.

[online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupný z: < http://www.informaceofirmach.cz/cribis_news/bankroty-cribis_news/v-lednu-bylo-vyhlaseno-1695-osobnich-a-417-firemnych-bankrotu >

Uvedená čísla hovoří o obrovském množství lidí, kteří se potýkají s velkými finančními potížemi. Na negativní statistiku se také můžeme dívat i z druhé strany. Osobní bankrot je pro spoustu předlužených lidí vysněný cíl. Po dobu splácení zůstávají dlužníkovi sice jen peníze na základní potřeby, ale potom začíná od nuly.³¹

1.5 Úloha sociální pedagogiky

V předchozích podkapitolách jsem popsala sociálně nepříznivé situace, do kterých se občan může dostat a které mohou jeho život negativně ovlivnit. Jednou z příčin vzniku sociálně nepříznivých situací je i nízká finanční gramotnost. *„Nepříznivou sociální situací se rozumí oslabení nebo ztráta schopnosti řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začleňování a ochranu před sociálním vylučováním.“*³²

Osoby ohrožené nepříznivými sociálními situacemi jsou především osoby osamělé, zdravotně postižené, senioři, osoby žijící v sociálně závadném prostředí, se špatnými životními návyky a způsobem života, který je v rozporu se společností. I v této souvislosti je důležitá prevence. Jejím úkolem je zabránit vzniku sociálně patologických jevů, kterými jsou lidé v nepříznivých situacích ohroženi.³³ *„Prevence představuje klíčový úkol na cestě v boji proti sociálnímu vylučování osob nebo celých skupin obyvatelstva ze života společnosti. Při prevenci předlužení je nutné využívat terénní sociální práci.“*³⁴

Prevenici v sociální pedagogice členíme na:

- primární (jsou to všechny aktivity, které mají předejít vzniku sociálně patologických jevů, působí obecně na celou populaci, je rozložená do širokého spektra institucí, hlavní roli by měla mít rodina),

³¹ Novotný, P., P. Mladá fronta Dnes. Počet osobních bankrotů byl v lednu rekordní. I kvůli soudům. vyšlo 04. 02. 2013 s. 5

³² Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 61

³³ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 61

³⁴ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 57

- sekundární (snaží se ovlivnit nebo eliminovat negativní jevy, je zaměřena na potenciálně ohrožené jedince nebo skupiny obyvatelstva, svou činnost zde vykonávají poradny, krizová centra, střediska preventivně výchovné péče atd.),
- terciární (jde o nápravu nebo zmírnění negativních důsledků, jedná se o přímou práci s jedinci nebo skupinami, které jsou již negativním sociálním jevem zasaženi, např. dlouhodobě nezaměstnaní).³⁵

Cílem sociálních služeb je zmírnění nebo odstranění překážek, eventuálně pomoci se s těmito překážkami smířit. Sociální pracovníci jsou v přímém kontaktu s osobami, kterým mají pomáhat. Dokáží jim tak nejlépe poradit a zlepšit jejich špatnou situaci. Důležité je získat důvěru klientů. Sociální pracovník by tedy měl být empatický, opravdový, flexibilní ale i důrazný, respektovat lidskou důstojnost.

Otvírá se tu i prostor pro sociální pedagogiku, která je se sociální prací propojena. Sociální pedagogika vnímá, jak významné je pro výchovu prostředí, jak je výchovný proces prostředím ovlivněn a podmíněn. Svoje místo má tam, kde selže rodina anebo kde na člověka působí negativní prostředí. Výchovou a svým působením na ohrožené jedince a rizikové skupiny je může ovlivňovat tak, aby dokázali svoji nepříznivou situaci změnit nebo alespoň lépe zvládat a mohli tak vést odpovědný život. Sociální pedagogika pomáhá vypořádat se se změnami, které život přináší, hledá řešení problémů a ohrožení zejména těm, kteří si sami neumějí nebo nemohou poradit. Tím vlastně pozitivně ovlivňuje vývoj celé společnosti. Ke zlepšení stávající situace by mělo pomoci i zvyšování finanční gramotnosti české populace.³⁶

³⁵ Kraus, B., Sýkora, P. Sociální pedagogika I. Brno: IMS, 2009 s. 56-57

³⁶ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 57-65

2 FINANČNÍ GRAMOTNOST A JEJÍ SLOŽKY

V této kapitole definuji finanční gramotnost a její jednotlivé složky. Pokusím se vysvětlit uvedené pojmy v rozsahu kompetencí studentů střední školy a zároveň tak, aby byly srozumitelné běžnému občanovi. Představím také základní možnosti spoření a půjčování peněz a uvedu praktické rady, čeho si všímat a na co si dát pozor.

2.1 Vymezení pojmu finanční gramotnost

Finanční gramotnost (dále jen FG) není nic nového, vždycky spočívala v umění a schopnosti hospodařit se svým majetkem a penězi. Ale teprve díky změnám v současné společnosti se ukazuje, jak důležitou pozici a vážnost finanční gramotnost má.³⁷

Finanční gramotnost je specializovanou složkou ekonomické gramotnosti, do které ještě zařazujeme např. způsobilost zajistit příjmy a odhadnout dopady svého jednání na ně, orientaci a uplatnění na trhu práce, rozhodování o nákladech atd. Do FG patří nezbytná orientace ve vztazích mezi jednotlivými sektory ekonomiky a pochopení základních ukazatelů, jako je hrubý domácí produkt (HDP), inflace, úroková míra aj., a základní povědomí o daňové oblasti.³⁸

Definice uvedená v dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání říká, že:

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“³⁹

³⁷ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 15

³⁸ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 11

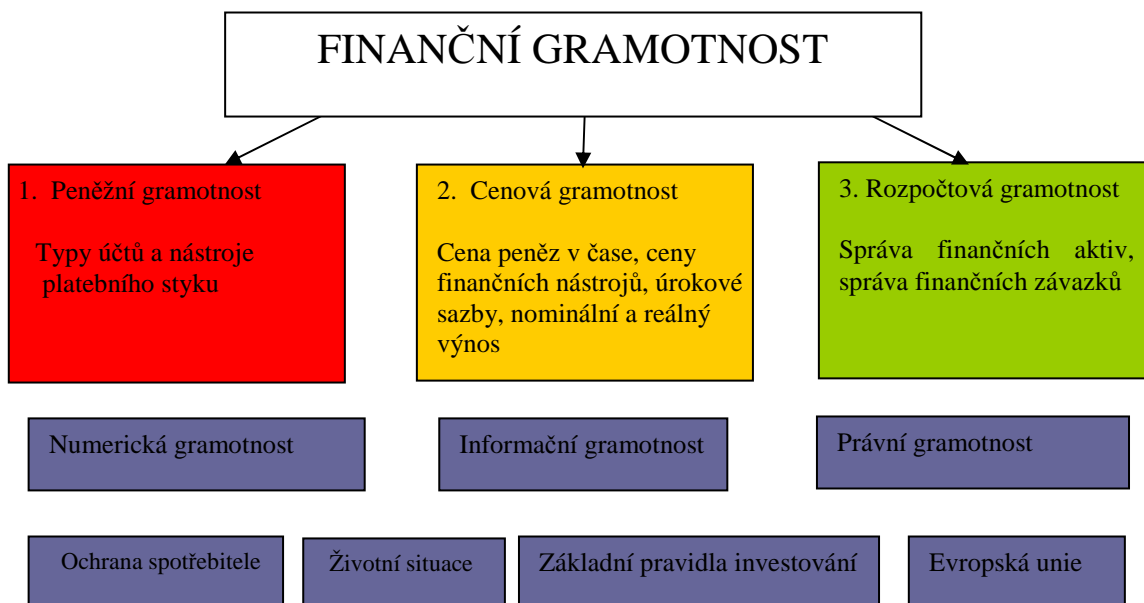
³⁹ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 11

Co si pod tím představit? Jednoduše to znamená, že finančně gramotný občan ví, kolik peněz má právě k dispozici; vytváří si rozpočet a kontroluje jeho dodržování; zamýšlí se nad budoucími výdaji; tvoří dostatečné rezervy pro případ ztráty nebo snížení příjmu; vybírá z více nabídek a většího množství informací; orientuje se v základních finančních produktech a uvědomuje si případná rizika některých produktů; uvažuje o zajištění na stáří.⁴⁰

Finanční gramotnost obsahuje tři složky, které se vzájemně prolínají a doplňují:

- peněžní gramotnost,
- cenovou gramotnost,
- rozpočtovou gramotnost.⁴¹

Obrázek č. 1: Členění finanční gramotnosti

Zdroj: Škvára, M. Finanční gramotnost. 1. vydání. Praha: 2011. s. 14

⁴⁰ Navrátilová, P. Finanční gramotnost. 1. vydání. Kralice na Hané: Computer Media s. r. o. 2012. s. 4

⁴¹ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html >, s. 12

S finanční gramotností dále úzce souvisí ještě gramotnost numerická, tj. schopnost získávat, používat a interpretovat matematické operace a myšlenky v běžném životě (např. výpočet úroků, splátek úvěru).⁴²

Gramotnost informační, tedy rozeznat potřebu informací, umět je v kontextu vyhledat, efektivně využít pro sebe a předat dalším lidem. V praxi to znamená dokázat správně vyhodnotit informace, které jsou pro nás důležité, díky tomu poznat rozdíly v nabídkách a zvolit tu, která nejlépe odpovídá našim potřebám. Nelze jen slepě věřit všemu, co „prodejce“ produktu říká. Ten je často veden vidinou zisku a vlastního prospěchu a nezajímá ho, že dlužníka může přivést do finančních problémů.⁴³ „*Ve světě financí plavou žraloci.*“⁴⁴

A v neposlední řadě sem ještě řadíme gramotnost právní jako znalost právního systému, vlastních práv a povinností. Je potřeba naučit se rozumět smlouvám (základem je ČÍST SMLOUVY!) a v případě problému vědět na koho se obrátit s žádostí o pomoc. Obecně můžeme říct, že finanční gramotnost formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje občanů tak, aby se byli schopni uplatnit ve společnosti.⁴⁵

2.2 Peněžní gramotnost

„Peněžní gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.).“⁴⁶

Peníze vznikly s rozvojem dělby práce a následně s rozvojem směny, protože bylo nutné vyjádřit hodnotu zboží při koupi nebo prodeji. Od naturálního charakteru směny, přes vyčleněné druhy zboží (sůl, kožešiny, plátno – od toho později odvozeno také slovo platit),

⁴² Škvára, M. Finanční gramotnost. 1. vydání. Praha: 2011. s. 124

⁴³ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html >, s. 12

⁴⁴ Finanční gramotnost do škol pro SŠ 1. modul. 2011. [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupný z: < <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/pracovni-sety/financni-gramotnost/> >

⁴⁵ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html >, s. 12

⁴⁶ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html >, s. 12

potom drahé kovy (zlato, stříbro), až po dnes známé bankovky (papírové peníze) a mince z běžných kovů. Bankovky a mince jako peníze hotovostní jsou stále více nahrazovány bezhotovostními penězi, což jsou vklady na účtech u peněžních ústavů a tzv. elektronické peníze. Peníze fungují tedy jako prostředek směny, jako účetní jednotka (míra ocenění všech služeb a zboží) a jako uchovatel hodnoty (uchovávají kupní sílu v čase).⁴⁷

Placení uskutečňujeme hotovostním platebním stykem s přímým použitím peněz a bezhotovostním platebním stykem, kdy převádíme peníze z účtu plátce na účet příjemce.⁴⁸ Peníze hýbou světem. „*At' jsme bohatí, nebo chudí, vzdělaní, nebo nevzdělaní, děti, dospělí, důchodci, nebo pracující, všichni peníze používáme.*“⁴⁹ Každý se s nimi setkává prakticky denně, jejich prostřednictvím si uspokojujeme naše potřeby, tedy nakupujeme zboží a služby. Peníze možná určují, ale zcela nesporně ovlivňují, naši životní spokojenost, dávají nám určitý pocit svobody. Jak se občas říká: „O peníze jde až na prvním místě.“

Získejme tedy o penězích co nejvíc informací. Naučme se s těmito znalostmi nakládat co nejrozumněji, abychom špatnou volbou finančních produktů o peníze nepřicházeli, ale naopak je získávali.

2.3 Cenová gramotnost

„Cenovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci (porozumění principu ceny peněz v čase, rozdíl mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a porozumění cenám finančních nástrojů v podobě poplatků a úrokových sazeb).“⁵⁰

⁴⁷ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 127-128

⁴⁸ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 134-135

⁴⁹ Kyiosaki, R., T. Konspirace mocných a bohatých. Osm nových zákonů peněz. Praha: Pragma, 2009. s. XI

⁵⁰ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 12

Základními pojmy pro pochopení cenového systému jsou trh, nabídka a poptávka. Trh je místo, kde se nakupuje a prodává (obchod, tržiště, burza cenných papírů), kde se střetává nabídka a poptávka a vytváří se cena zboží a služeb.⁵¹

Prodávající chtějí na trhu prodat určité množství zboží za danou cenu, tedy nabízejí a kupující chtějí na trhu nakoupit, tedy poptávají. Ve vztahu nabídky a poptávky rozhoduje cena, kupující a prodávající tady mají opačný zájem. Cena by měla být stanovena tak, aby kupující chtěl a mohl zboží koupit a prodávajícímu přinesla dostatečný zisk. Při stanovování ceny prodávající používají i určité cenové „praktiky“, které způsobí, že cena vypadá příznivěji – cena končí na 9, velkými písmeny je uvedena cena bez daně z přidané hodnoty (DPH) a s DPH malými písmeny, na cenovce je přeškrtnutá vyšší cena a zvýrazněná cena snížená, prodej produktů v balíčcích za výhodnou cenu (využívají i finanční instituce).⁵²

V rámci cenové gramotnosti bychom měli také pochopit, že hodnotu peněz snižuje inflace, že naše peníze znehodnocuje. Je to takový „žrout peněz“, z každé naší koruny postupně ukusuje svůj díl a tím způsobuje, že za stejné peníze si méně koupíme (kupní síla peněz je nižší). Snižuje hodnotu všech peněz. U těch uspořených to vnímáme negativně, protože dostáváme vlastně méně. Ale u peněz, které máme půjčeny, reálně méně vracíme. Pokud tedy o inflaci víme a počítáme s ní, bude nám méně škodit či může být i naším spojencem.⁵³

2.4 Rozpočtová gramotnost

„Rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje dvě specializované složky: správu

⁵¹ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 239

⁵² Kolektiv autorů. Finanční gramotnost. Obsah a příklady z praxe škol. Praha: NÚOV, 2008. s. 18-25

⁵³ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 12-13

finančních aktiv (vklady, investice a pojištění) a správu finančních závazků (úvěry, leasing).“⁵⁴

Z toho vyplývá potřeba umět se orientovat ve finančních produktech a službách, dokázat je vzájemně porovnávat a volit ty nejuvhodnější z pohledu vlastní aktuální životní situace.⁵⁵

Rozpočet je souhrn všech příjmů a výdajů jednotlivce nebo celé domácnosti a jeho vytváření by mělo být samozřejmostí. Každý má svoje požadavky, touhy a cíle, kterých chce dosáhnout, např. lepší dům, pro děti slušné vzdělání, dostatek peněz na stáří. Měl by si tedy vytvářet finanční plán, plánovat příjmy i výdaje. Je důležité vědět, jestli máme dostatek peněz na pokrytí našich potřeb. S rozpočtem snáze udržíme příjmy a výdaje pod kontrolou, zjistíme, jestli nám peníze chybí nebo máme finanční rezervy.⁵⁶

Jak zvládnout osobní finance napomáhá metoda START:

- sepsat své čisté příjmy,
- trochu času věnovat shrnutí svých měsíčních výdajů,
- analyzovat, zda příjmy pokrývají stávající výdaje,
- rozumově zvážit a přizpůsobit výdaje,
- třebaže vše funguje, čas od času rozpočet přehodnotit,

a také „5 P“ rozpočtu:

- PŘEHLED nad svými výdaji,
- PLÁN tedy rozpočet svých financí,
- PŘEDPOKLAD naplnění sledovaných cílů a závazků,
- POCHOPENÍ nutnosti mít úspory,
- PRINCIP návyk, který pomáhá předcházet a zvládnout své dluhy.⁵⁷

⁵⁴ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html >, s. 12

⁵⁵ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html >, s. 12

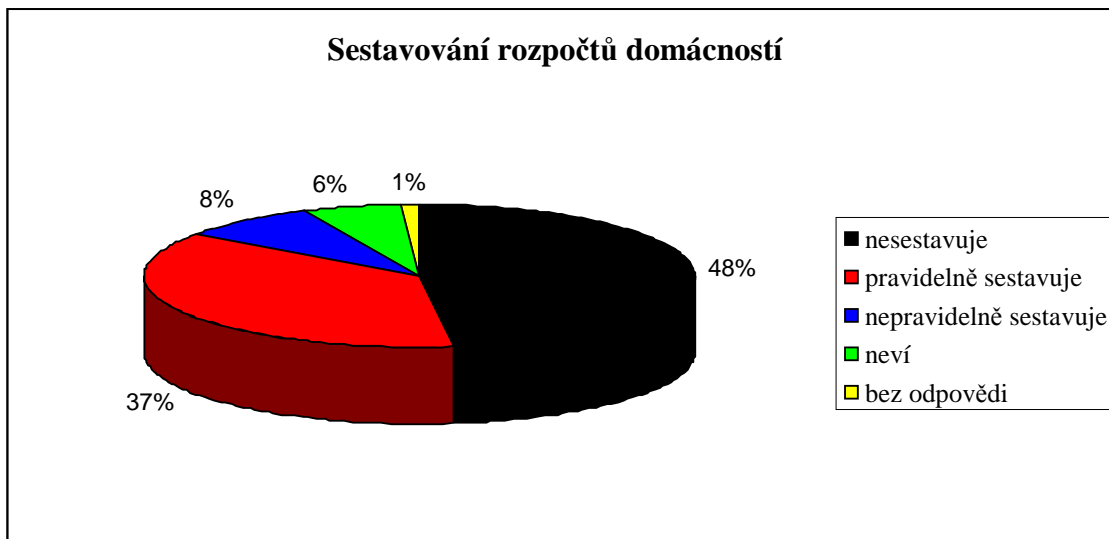
⁵⁶ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 308-320

⁵⁷ Škvára, M. Finanční gramotnost. 1. vydání. Praha: 2011. s. 113

Podle výzkumu společnosti STEM/MARK provedeného v květnu-září 2010, který byl zaměřen na zjištění úrovně finanční gramotnosti české populace, si rozpočet domácnosti nesestavuje téměř polovina dotazovaných.

Graf č. 5: Sestavování rozpočtů domácnosti

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=1005

Zdroj: STEM/MARK, Finanční gramotnost, září 2010. [online].[cit. 2013-02-08]. Dostupný z: www.mfcr.cz

Ze své praxe mohu potvrdit, že občané nemají příliš přehled o svých výdajích. Při žádosti o úvěr vyplňují formulář, kde musí uvést všechny svoje výdaje, aby je bylo možné porovnat s příjmy a posoudit tak schopnost splácení. Většinou nevědí, kolik platí za bydlení a za běžné výdaje domácnosti, jako je jídlo a ošacení. Ale často si nevybaví, ani kolik měsíčně splácí na již poskytnuté úvěry. Vymlouvají se na to, že všechny příjmy jim jdou na účet a platby automaticky z účtu odcházejí, čímž ztratili informovanost. Tento problém častěji nastává u mužů, ženy mají o rodinných výdajích větší přehled. Mnohdy se také setkávám s tím, že svoje výdaje záměrně podhodnocují nebo některé údaje zamlčují, aby úvěr za každou cenu dostali.

Kromě průběžného stavu peněz bychom měli mít přehled i o celkovém majetku, což jsou nemovitosti, věci movité, finanční a nehmotný majetek, pohledávky. Jejich hodnota je

snižována o pasiva, zejména závazky (půjčky a úvěry).⁵⁸ Musíme vědět, co vlastníme a z čeho majetek financujeme. Tady musím uvést myšlenku, která mě zaujala. Stejná věc může být jak aktivem, tak i pasivem. Záleží na tom, jestli znamená pro náš rozpočet příjem či výdaj. Pokud koupíme na hypotéku dům, který pronajmeme, a nájem zaplatí celou splátku a ještě zbude, je hypotéka aktivem, protože přináší příjem. Finančně gramotní nakupují aktiva, aby jim tvořila další příjmy. Finančně negramotní utrácení peníze tak, že tvoří peníze jiným a sami získávají pasiva.⁵⁹

„To, že lidé považují svůj domov za investici, a filozofie, že vyšší příjem znamená, že si můžete koupit větší dům nebo víc utrácet, je základem dnešní zadlužené společnosti. Proces většího utrácení vrhá rodiny do větších dluhů a do větší finanční nejistoty, i když jsou povýšeni ve své práci a dostávají pravidelně přidáno. Je to riskantní život způsobený nedostatečným finančním vzděláním.“⁶⁰

2.5 Základní orientace na bankovním trhu

V předchozí podkapitole jsme se dozvěděli, jak důležité je sestavování osobního nebo rodinného rozpočtu a jak to vlastně dělat. Když pominu možnost, že příjmy a výdaje se téměř rovnají, má člověk dvě možnosti. Jeho rozpočet je přebytkový, tedy příjmy jsou vyšší než výdaje a člověk chce svoje volné finanční prostředky co nejlépe zhodnotit. V případě, že jsou vyšší výdaje než příjmy, jedná se o rozpočet schodkový. Menší schodek rozpočtu můžeme řešit seškrtním výdajů nebo navýšením příjmů. Anebo půjčkou či úvěrem.⁶¹

Cílem mojí práce není popisovat a vysvětlovat jednotlivé bankovní produkty. Ani by to vzhledem k šíři nabídky na trhu nebylo možné. Pouze uvedu základní možnosti, které občan má, pokud chce zhodnotit svoje ušetřené peníze nebo naopak potřebuje peníze

⁵⁸ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 308-310

⁵⁹ Kiyosaki, R., T., Lechter, S., L. Bohatý táta chudý táta Co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne. Praha: Pragma, 2001. s. 79-90

⁶⁰ Kiyosaki, R., T., Lechter, S., L. Bohatý táta chudý táta Co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne. Praha: Pragma, 2001. s. 86

⁶¹ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 313

půjčit. Upozorním, na co je dobré si při výběru produktu dát pozor, a v čem hledat možná úskalí.

Je třeba umět správně hospodařit s velkými i malými finančními částkami. Jak tedy naložit s penězi, které nám v rodinném rozpočtu zbyly? Možností existuje víc.⁶²

Volné finanční prostředky lze buď spořit nebo investovat. Spoření znamená odkládat si nespotřebované peníze pro budoucí užití v určitých pravidelných úložkách (třeba i spoření dětí do pokladničky). V případě, že chceme, aby se hodnota těchto finančních prostředků navyšovala, jedná se již o investování.⁶³

Spoření a investování má zajistit dost peněz na financování našich záměrů. K tomu je nutné zvolit vhodné nástroje, které by umožnily tyto plány uskutečnit, chránily úspory před inflací a přinášely reálné zhodnocení. Při tom je velmi důležité si ujasnit, na co se uložené peníze použijí (účel), jak dlouho nebudou potřeba (investiční horizont) a osobní odolnost k riziku (kolik jsme schopni psychicky unést při výkyvech ve zhodnocení našich úspor). Dalším významným faktorem je likvidita, jak rychle lze proměnit aktivum na hotové peníze. Čím to jde rychleji, tím je likvidita vyšší. Jinou likviditu mají zůstatky na běžných účtech, jinou peníze uložené v akciích. Také se nedoporučuje uložit všechny peníze do jedné banky, ale portfolio rozložit, tedy diverzifikovat.⁶⁴

Téměř každý má dnes běžný účet, přes který peníze prakticky jen protékají. Zhodnocení běžných účtů je skoro nulové, proto by zde mělo zůstat jen minimum peněz na nejnnutnější výdaje a nenechávat ladem ležet vyšší zůstatky. K běžným účtům vydávají banky platební karty, s nimiž lze vybírat peníze z bankomatů nebo bezhotovostně platit u obchodníků, je-li na účtu dostatek prostředků. Jsou to debetní karty, mnohdy však chybně označované jako „kreditky“. Pozor, kreditní karta je ale odlišný finanční nástroj.

Výhodou kreditní karty je možnost zadarmo utrácet po určitou dobu peníze banky, tedy využívat bezúročné období a to za předpokladu vrácení celé dlužné částky k danému

⁶² Navrátilová, P. Finanční gramotnost. 1. vydání. Kralice na Hané: Computer Media s. r. o. 2012. s. 57

⁶³ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 170

⁶⁴ Srovň, P., Novotný, M. Osobní a rodinné finance. 2. aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, a.s. 2005. s. 14

termínu. Při nesplacení se karta ale začne chovat jako úvěrový produkt.⁶⁵ „*Není nic jiného než dobře zamaskovaná a velmi drahá půjčka.*“⁶⁶ Jako úvěr ji doporučuji používat jen v nejnnutnějším případě na nezbytnou dobu, pokud není jiná možnost. Je nutné být obezřetný při posuzování výše úrokové sazby. Zda je uvedena úroková sazba roční (p. a.) nebo měsíční (p. m.). Ještě bych ráda upozornila na psychologický faktor, kdy při placení kartou utrácíme peníze rychleji a více, než když platíme hotovými penězi.

Na běžném účtu lze sjednat kontokorentní rámec, který slouží jako pohotovostní rezerva nebo na překlenutí doby mezi příjmy a výdaji (např. před výplatou). Pozitiva kontokorentu jsou možnost čerpat rámec opakovaně a úročení pouze čerpané částky.⁶⁷

Peníze navíc na běžném účtu lze přesunout jako pohotovostní rezervu na spořicí účet s vyšším úrokem než na běžném účtu. Zde jsou sice k dispozici, ale jakoby méně vidět a méně se tak utrácí. Úroková sazba nebývá zpravidla smluvní, ale vyhlášená bankou dle aktuálních podmínek na trhu. Čas od času je tedy vhodné se informovat, jak se úrokové sazby změnily.⁶⁸

Další možnost uložení finančních prostředků jsou termínované vklady, kdy jsou peníze vázány na určitou sjednanou dobu se závaznou úrokovou sazbou. Podstatné je tedy zvážit, na jak dlouho lze peníze postrádat.⁶⁹

⁶⁵ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 16-25

⁶⁶ Tomková, E. 111 tipů jak šetřit svoje peníze. Brno: Computer Press, a. s. 2009. s. 151

⁶⁷ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 26-27

⁶⁸ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 16-19

⁶⁹ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 20-21

Pravidelně spořit lze na stavební spoření se státní podporou. Původní funkcí byla podpora bydlení, takže je možné také čerpat ze stavebního spoření úvěr na bytové účely. I přes změny ve státní podpoře, jde o poměrně úrokově výhodný produkt. Očekávají se další změny, kdy bude státní podpora využívána pouze účelově (na bytové potřeby, studia a penzi).⁷⁰

Jako součást finanční gramotnosti je i zodpovědnost myslet na vlastní penzi už od mládí. Lidstvo stárne, průměrná délka života narůstá, poměr důchodců k aktivně pracujícím stoupá. Stávající solidární systém výplaty penzí je dlouhodobě neúnosný. Letos vstoupila v platnost nová důchodová reforma a zavedla třípilířový systém. Nově vznikl dobrovolný druhý pilíř, tzv. důchodové spoření. Účast ve druhém pilíři je nutné dobře zvážit, protože z něho nelze vystoupit. Rozhodnutí je o to složitější, že se jedná o novinku bez možnosti porovnání.⁷¹

Dále bych chtěla zmínit možnost investování do podílových fondů.

Zajištěné podílové fondy jsou určeny pro jednorázové investice na určitou dobu. Je zajištěna návratnost vložených peněz a k tomu zajímavá možnost zhodnocení. Podmínky výplaty výnosu jsou předem stanoveny. Vždy je podstatné si přesně zjistit a nechat vysvětlit podmínky, za jakých je výnos vyplácen a informovat se o poplatcích. Otevřené podílové fondy neboli kolektivní investování sdružují více investorů, kteří i nízkým vkladem participují na výnosech velkých firem. Fond obsahuje mnoho dílčích titulů a tím rozkládá riziko investice. Investor nakupuje tzv. podílový list a může ho kdykoli prodat zpět. Fondy se člení podle zaměření např. na fondy peněžního trhu, dluhopisové, akciové, realitní, komoditní, smíšené. Výhodou u investic do všech typů fondů je, že výnos po šesti měsících není zdaněn. Riziko otevřených podílových fondů naopak spočívá v tom, že není garantovaná návratnost vložených prostředků.⁷²

⁷⁰ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 29-36

⁷¹ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 36-49

⁷² Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 50-68

Ted' jsem popsala možnosti, které máme, když nám peníze v domácím rozpočtu zbývají. Ale co když je tomu obráceně, chceme splnit přání sobě nebo někomu blízkému a nemáme na to peníze? Pak se nabízí řešení ve formě úvěrového produktu.⁷³

Nejběžnější jsou spotřebitelské úvěry, které lze poskytnout prakticky na cokoli nebo bez sledování účelu. Povinným údajem u spotřebitelských úvěrů je roční procentní sazba nákladů (RPSN), která zahrnuje úrokovou sazbu a všechny náklady na úvěr. Zvláštním typem je tzv. americká hypotéka, tedy spotřebitelský úvěr zajištěný zástavním právem k nemovitosti. Americké hypotéky mají nižší úrokové sazby a delší dobu splatnosti, proto měsíční splátka je nižší a tím i přijatelnější pro rodinný rozpočet. Spotřebitelské úvěry jsou upraveny zákonem č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru. Jeho cílem je posílit pozici spotřebitele vůči poskytovatelům úvěrů a tím pomoci k vylepšení celkové situace na trhu úvěrů. Jsou to totiž nejčastěji nesplácené úvěry. Jejich dostupnost způsobila mnohým dlužníkům velké problémy. Poskytují je banky i různé nebankovní subjekty.⁷⁴

Krátce zmíním ještě informace o úvěrech na potřeby bydlení. Sem patří řádné i překlenovací úvěry ze stavebního spoření a hypoteční úvěry. Jsou to vždy úvěry účelové. Hypoteční úvěry jsou v současnosti úrokově nejvýhodnější, podmínkou je zřízení zástavního práva k nemovitosti (ručení nemovitostí). Jsou úročeny zpravidla fixovanou (pevnou) úrokovou sazbou na sjednané období, alternativně také existují plovoucí sazby (sazba vyhlášená ČNB navýšená o pevnou marži banky).⁷⁵

„U hypoték je nejdůležitější jejich vhodné nastavení. Hlavním ukazatelem je výše měsíčního zatížení. Pokud si rodina zkrátí hypotéku tak, aby splátka byla co nejvyšší, tedy taková, kterou sotva zvládne, vystavuje se velkému riziku. Nezůstává jí žádná rezerva a žádné rezervy nemůže vytvářet. Proto, když se stane cokoli, co zasáhne do výše výdělků,

⁷³ Wood, Oliver, G., Barksdale, Wiliam, C. Jak si půjčovat peníze. Praha: Victoria Publishing, 1994. s. 20-21

⁷⁴ Škvára, M. Finanční gramotnost. 1. vydání. Praha: 2011. s. 152

⁷⁵ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 75-99

*rázem nemůže hypotéku splácet. Je-li zatížení nižší, pak se při mimořádné události lépe hledá řešení, jak splátku pokrýt.*⁷⁶

Dále uvádím obecné zásady, které platí při využití všech úvěrových produktů:

- jasně si určit, co se bude úvěrem řešit,
- zjistit si přesně podmínky, poplatky, úrokové sazby úvěru a prověřit poměry úvěrující instituce,
- nechat si vše řádně vysvětlit, pokud něčemu nerozumíme,
- při žádosti o úvěr v žádném případě neupravovat nebo zatajovat své závazky, aby mohla být správně vypočtena splátka, kterou lze z příjmu hradit,
- neslibovat splátku, kterou není možné platit,
- pečlivě číst celou smlouvu včetně bodů psaných malými písmeny,
- nepůjčovat si další peníze na splacení původních dluhů,
- při neschopnosti splácet komunikovat s věřitelem, neignorovat upomínky.⁷⁷

⁷⁶ Kociánová, H. Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. s. 85

⁷⁷ Stále víc lidí končí v dluhové pasti, problémy má už každá pátá rodina. 2011. [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupný z: < <http://www.spravcedluhu.cz/cs/stale-vic-lidi-konci-v-dluhove-pasti-problemy-ma-uz-kazda-pata-rodina.html> >

3 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

O nutnosti finanční gramotnosti jsme se v předchozích kapitolách přesvědčili, proto se nyní budu věnovat významu finančního vzdělávání a základním dokumentům, kterými bylo finanční vzdělávání implementováno do výuky. Dále uvedu principy finančního vzdělávání, představím dvoupilířovou strukturu a standardy finančního vzdělávání.

3.1 Význam finančního vzdělávání

Dnešní svět se bez peněz neobejde, zejména v rozvinutých ekonomikách, kde mezi sebou obchodují firmy i občané. Spousta jich však postrádá představu konkrétních peněz a především nemají pojem o stavu svých financí, proto nezbytnost výuky finanční gramotnosti občanů všech věkových kategorií výrazně vzrostla. Stejně tak velká část obyvatelstva nezná základní pojmy z finanční sféry – např. jaký je rozdíl mezi % p. a. (roční úroková sazba) a % p. m. (měsíční úroková sazba), stále nevyžadují a neznají RPSN, život na dluh považují za standard...⁷⁸

Proč je výuka finanční gramotnosti tak důležitá? Protože: „*Finanční gramotnost je základním prvkem prevence předlužení a sociálního vyloučení, základním nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti pro získání a udržení slušného zaměstnání, ročně ušetří stovky milionů korun výdajů České republiky, je základem pro pochopení všech reforem – např. důchodové, zdravotní a školské.*“⁷⁹

Běžný spotřebitel se nachází v nerovnovážném postavení vůči poskytovatelům finančních služeb. Finanční vzdělávání (FV) má tuto nerovnováhu odstranit, má zajistit občanům dostatek informací, aby jejich finanční rozhodnutí byla správná a stali se plnohodnotnými účastníky na trhu financí. Proto je finanční vzdělávání významnou součástí ochrany spotřebitele na finančním trhu a má tedy velký přínos pro jednotlivce a tím i pro celou ekonomiku a společnost.

⁷⁸ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 11-20

⁷⁹ Kolektiv autorů. Slabikář finanční gramotnosti Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. s. 12

Kiyosaki říká, že: „*Kdo si chce finančně změnit život, musí změnit finanční pravidla. Toho se dá dosáhnout pouze zvyšováním finančního IQ – vlastním finančním vzděláním.*“⁸⁰

„*V dnešní době je nezbytné mít tři druhy vzdělání:*

1. akademické vzdělání – schopnost číst, psát a počítat,

2. profesní vzdělání – znalost obchodu a především vydělávání peněz,

3. finanční vzdělání jako základ finanční inteligence. Nejde jen o to, kolik peněz dokážete vydělat, ale především kolik si jich udržíte, jak tvrdě pracují pro vás a co z těchto peněz předáte dalším generacím. V informačním věku je finanční vzdělávání základem pro dosažení finanční jistoty.“⁸¹

3.2 Principy a struktura finančního vzdělávání

Aby finanční vzdělávání splnilo svůj účel, musí postihnout veškeré sféry finančního trhu, celou problematiku a všechny skupiny obyvatel. Jsou však vytyčeny oblasti, kterým je nutné se přednostně věnovat, s ohledem na současnou situaci v kontextu demografických a sociálních změn.

Patří sem:

- aktivní a odpovědná účast na finančním trhu (občané se chovají aktivně na finančním trhu, znají svá spotřebitelská práva, mají dostatečné informace o produktech a umí je správně vyhodnotit),
- prevence proti předlužení (občané dokáží odpovědně odhadnout svoje možnosti a nepouští se do rizikových dluhů, které je mohou dovést do problémů),

⁸⁰ Kiyosaki, R., T. Konspirace mocných a bohatých. Osm nových zákonů peněz. Praha: Pragma, 2009. s. 45

⁸¹ Kiyosaki, R., T. Konspirace mocných a bohatých. Osm nových zákonů peněz. Praha: Pragma, 2009. s. XI

- zajištění na stáří (občané se zajímají o zajištění na stáří, nespolehají se jenom na státní důchody, chápou důchodovou reformu).⁸²

Finanční vzdělávání se řídí třemi vzájemně propojenými principy:

- principem obecnosti (projekty finančního vzdělávání slouží ke zvyšování stupně finanční gramotnosti jako základní orientace na finančním trhu, nesmí být ale reklamou nebo upřednostňováním některých produktů a služeb),
- principem odbornosti (obsah projektů musí mít dostatečnou odbornou úroveň a vzdělávající osoby vhodné finanční i pedagogické kompetence),
- principem zacílení (při vytváření programů je nutné přesně specifikovat cílovou skupinu, při stanovování požadavků zohlednit věk a schopnosti vzdělávaných tak, aby byly pokryty všechny složky finančního vzdělávání).⁸³

Jak jsem již uvedla, finanční vzdělávání se má dotknout celé populace. Ke každé věkové skupině se musí přistupovat specificky, proto byla zavedena dvoupilířová struktura finančního vzdělávání. Jeden pilíř je finanční vzdělávání občanů v dalším vzdělávání, tedy celoživotní vzdělávání. To je určeno dospělé populaci. Cílem je správné pochopení zákonitostí finančního trhu a tím náprava stávající situace. Je zabezpečováno hlavně soukromým sektorem. Angažují se zde profesní sdružení (banky, poskytovatelé finančních služeb), sdružení spotřebitelů, média, obce, obecní úřady. Vzdělávání probíhá formou kurzů, přednášek, her, propagačních materiálů.⁸⁴

Potom je to finanční vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání, do kterého patří základní i střední školství. Hlavní úlohu zde má stát. Za pomoci především Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), které je odpovědné za koncepci a rozvíjení vzdělávacího systému. Odbornou péči poskytuje Ministerstvo financí (MF) a ČNB, ale účastní se i další

⁸² MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 14-15

⁸³ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 15-16

⁸⁴ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 16-20

subjekty. Např. MPSV se zaměřuje na výuku finanční gramotnosti u osob ve ztížené sociální situaci.⁸⁵

3.3 Proces zavádění finanční gramotnosti do výuky

Vzhledem k celkově neutěšené sociální situaci ve společnosti, ovlivněné rostoucí zadlužeností a předlužováním obyvatelstva, zvyšujícím se počtem nesplácených úvěrů, z toho vyplývajících exekucí majetku a žádostí o oddlužení uložila vláda České republiky usnesením č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 svým ministrům vypracovat Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (SBFG). Budováním se rozumí rozvoj a zvyšování finanční gramotnosti.⁸⁶

Z toho důvodu byla při MF vytvořena nezávislá pracovní skupina pro finanční vzdělávání složená ze zástupců ministerstev, ČNB, profesních asociací, spotřebitelských organizací a odborníků na vzdělávání včetně zástupce Výzkumného ústavu pedagogického. Činnost pracovní skupiny spočívá ve vzájemné informovanosti a výměně zkušeností mezi zúčastněnými subjekty, koordinaci projektů finančního vzdělávání a definování doporučení pro subjekty, které se finančním vzděláváním zabývají.⁸⁷

V roce 2007 byl uvedený SBFG přijat. Ve stejném roce byla rovněž prezentována Strategie finančního vzdělávání, aktualizovaná v roce 2010 jako Národní strategie finančního vzdělávání (NSFV).⁸⁸ NSFV je komplexní systém ke zvyšování finanční gramotnosti v České republice. Definuje hlavní problémy a stanovuje úkoly jednotlivým subjektům v této oblasti a určuje společné cíle, obecné principy a prostředky, jak jich dosáhnout.⁸⁹

⁸⁵ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 19-20

⁸⁶ MF, MŠMT, MPO. Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Prosinec 2007. [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>> s. 3-4

⁸⁷ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 8-10

⁸⁸ Kolektiv autorů. Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií. 1. vydání. Praha: VÚP, 2011. s. 62

⁸⁹ MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.html>, s. 2-4

Jako součást SBFG byly definovány Standardy finanční gramotnosti, které jsou postupně začleňovány do rámcových vzdělávacích programů (RVP) a navazujících školních vzdělávacích programů (ŠVP).⁹⁰

Standardy finanční gramotnosti vycházejí z definice finanční gramotnosti. Stanovují ideální stupeň finanční gramotnosti, respektive stupeň, kterého má být dosaženo. Je důležité uvést, že: „*Standard finanční gramotnosti pro žáka střední školy (SŠ) odpovídá standardu finanční gramotnosti dospělého občana přizpůsobeného vzdělávacím potřebám žáků na SŠ.*“⁹¹ Standardy jsou stanoveny tak, aby obsáhly všechny potřebné oblasti finanční gramotnosti. Zahrnují tedy peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost. Určují, jakých znalostí by student střední školy měl dosáhnout, aby mohl aktivně vystupovat na finančním trhu a jeho finanční rozhodnutí byla správná. Standardy finanční gramotnosti jsou přehledně uvedeny v tabulce v příloze č. 2.

Student střední školy by podle standardů měl zvládnout např.:

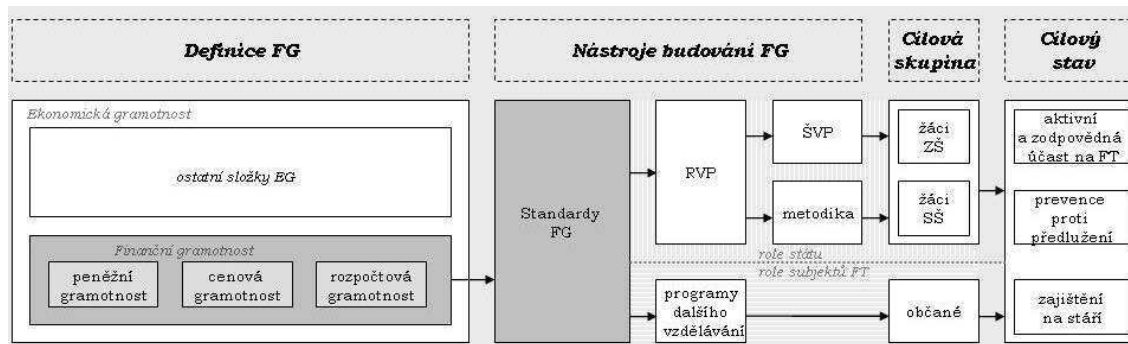
- placení v tuzemské i cizí měně,
- tvorbu ceny jako součást nákladů, zisku a DPH,
- vysvětlit podstatu inflace,
- sestavit rozpočet domácnosti a umět řešit schodkový a přebytkový rozpočet,
- znát základní bankovní produkty,
- orientovat se v předpisech na ochranu spotřebitele.⁹²

⁹⁰ Krejza, M. Sdělení ředitelům škol v základním a středním vzdělávání o zařazení finanční gramotnosti do PISA 2012 a další doporučení. 2011. [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupný z: < <http://www.msmt.cz/file/15289> >

⁹¹ MFČR, MŠMT a MPO. Systém budování finanční gramotnosti. Prosinec 2007. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupný z: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach> > s. 9

⁹² MF, MŠMT, MPO. Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Prosinec 2007. [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupný z: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach> > s. 12-15

Obrázek č. 2 Role standardů finanční gramotnosti

Zdroj: MF, MŠMT, MPO. Systém budování finanční gramotnosti. Prosinec 2007. [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financi-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>> s. 9

U středního vzdělávání byly standardy implementovány do všech vydaných RVP v letech 2007 až 2010 včetně a nejpozději do dvou let od vydání musely školy zahájit výuku podle ŠVP, které jsou s těmito RVP v souladu. Ve středním všeobecném vzdělávání je výuka finanční gramotnosti zahrnuta do vzdělávacích oblastí Člověk a svět práce, Člověk a společnost a Matematika a její aplikace. Ve středním odborném vzdělávání je součástí společenskovedního, matematického a ekonomického vzdělávání podle konkrétních RVP a patří mezi hlavní kompetence žáků středních škol. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Národním ústavem odborného vzdělávání (NÚOV), Výzkumným ústavem pedagogickým (VÚP) a školami vytvořily metodické příručky včetně příkladů dobré praxe ze škol. Uvedené materiály byly distribuovány do škol a jsou dostupné na webových stránkách www.nuov.cz a www.rvp.cz.⁹³

⁹³ Krejza, M. Sdělení ředitelům škol v základním a středním vzdělávání o zařazení finanční gramotnosti do PISA 2012 a další doporučení. 2011. [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/file/15289>>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

V praktické části bakalářské práce se budu věnovat výzkumu finanční gramotnosti u studentů střední školy. Jedná se o studenty 4. ročníku Obchodní akademie Dr. Albína Bráfa v Třebíči. Druhá skupina respondentů jsou občané ve věku nad 30 let z Třebíče a okolí, za jejichž středoškolského studia výuka finanční gramotnosti neprobíhala. Jejich výsledky z vědomostního dotazníku budu vzájemně porovnávat.

Dále budu zjišťovat, zda si studenti dostatečně uvědomují důležitost finanční gramotnosti pro jejich budoucí spokojený život, a kdo z jejich okolí je především vede k získávání informací ze sféry financí.

4.1 Metody, cíle výzkumu a stanovení hypotéz

Ve společenských vědách lze shromažďovat data dvojitým způsobem, a to metodami kvalitativními a kvantitativními. Kvalitativní přístup předpokládá monitorování jistého jevu jinou metodou, např. formou zúčastněného pozorování nebo interview. Výsledky nelze číselně vyjádřit (kvantifikovat), uvádí je ve slovní podobě. Kvalitativní výzkum odkrývá nové skutečnosti, z kterých tvoří nové hypotézy.⁹⁴

Do kvantitativních metod zařazujeme především pozorování jednotlivých případů, měření a experiment. *„Výsledkem všech těchto metod jsou čísla (kvantitativní údaje, statistika), která slouží k jejich deskripci (popisu).“*⁹⁵ Zjištěné údaje potom sčítáme, vyjadřujeme v procentech, počítáme jejich průměr apod.⁹⁶ Kvantitativní výzkum spočívá v testování a ověřování platnosti hypotéz, které jsou založeny na teoretických zkušenostech. Používáme metodu dedukce, postupujeme od obecného k jednotlivému. Snažíme se, aby měření bylo validní (měří skutečně to, co jsme chtěli měřit) a reliabilní (při opakovaném

⁹⁴ Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009. s. 22-25

⁹⁵ Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009. s. 22

⁹⁶ Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009. s. 22-25

měření dává stejné výsledky). Hypotéza je předpoklad, předběžná domněnka, která se výzkumem ověřuje.⁹⁷

Prostředkem kvantitativního výzkumu je dotazník. Dotazníková metoda je určena pro získávání údajů od většího počtu osob relativně rychle a objektivně. Jedná se o písemné kladení otázek, na které respondent (účastník výzkumu, dotazovaná osoba) také písemně odpovídá. Důležité je, aby otázky byly formulovány srozumitelně, jasně a jednoznačně. Výhodou je i jednoduché zpracování a interpretace.⁹⁸

Pro praktickou část svojí bakalářské práce jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu, výzkumnou technikou je strukturovaný dotazník. Anonymní dotazník⁹⁹ je rozdělený na vědomostní a informační část. Vědomostní část obsahuje 20 uzavřených otázek, každá má 4 možnosti odpovědí, z nichž vždy pouze jedna varianta je správná. Vědomostní otázky jsou inspirované publikacemi: Gramotnosti ve vzdělávání - příručka pro učitele, Finanční gramotnost - úlohy a metodika, Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol, Finanční gramotnost ve výuce – metodická příručka a Slovník základních pojmů z bankovníctví. Nejprve zjišťuji tzv. tvrdá data (student nebo občan starší 30 let, s ekonomickým nebo jiným vzděláním). Další otázky zkoumají, zda se studenti orientují na trhu s bankovními produkty (otázka č. 2, č. 9, č. 13, č. 20), jak vnímají a chápou reformy (otázka č. 8, č. 10, č. 11), zda umí sestavit rozpočet domácnosti (otázka č. 17) a stanovit cenu (otázka č. 12). Další otázky jsou zaměřeny na inflaci (otázka č. 7, č. 19), likviditu (otázky č. 15, č. 16), úrokové sazby a RPSN (otázky č. 1, č. 3, č. 4, č. 5), ochranu spotřebitele (otázka č. 6) a platební styk (otázka č. 14, č. 18). Informační část má 8 otevřených otázek, které vyplňovali pouze studenti. Zjišťují jejich zájem o výuku finanční gramotnosti, jejich názory na potřebu finanční gramotnosti, jak a od koho získávají informace.

Otázky byly sestaveny tak, aby odpovídaly především standardům finanční gramotnosti pro střední vzdělávání uveřejněných v Systému budování finanční gramotnosti. Na jejich vytváření jsem spolupracovala s vyučující ze zkoumané střední školy, takže by měly být

⁹⁷ Disman, M. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 2007. s. 13-65

⁹⁸ Somr, M. Základní metody výzkumu. 2007. [online]. [cit. 2013-03-24]. Dostupný z:

< http://www.eamos.cz/amos/kat_ped/externi/kat_ped_62141/zakladni_metody_vyzkumu.doc >

⁹⁹ Celé znění dotazníku je v příloze č. 3

přizpůsobeny kompetencím studentů a způsobu a rozsahu výuky. Zároveň jsou to znalosti, které by měl mít každý dospělý občan, aby mohl říct, že se orientuje na finančním trhu. Velice oceňuji zájem vyučující o prováděný výzkum a dosažené výsledky. Odpovědi z dotazníku studentům oznámkovala, čímž podpořila zodpovědné vyplnění dotazníku.

Cílem praktické části bakalářské práce je ověřit míru finanční gramotnosti u studentů střední školy. Odkrýt jaké mají studenti znalosti a jakého přehledu v oblasti financí dosahují. Zjistit, zda si studenti dostatečně uvědomují důležitost finanční gramotnosti pro jejich budoucí spokojený život a kdo z jejich okolí je v první řadě vede k získávání informací z finanční sféry. Na základě vyplněných dotazníků definovat závěrečná doporučení pro vyučující finanční gramotnosti.

Nejprve jsem si stanovila hypotézy, které budu pomocí výzkumu verifikovat (potvrzovat) nebo falzifikovat (vyvracet).

S ohledem na cíle výzkumu jsem vytvořila tyto tři hypotézy:

- H1:** Studenti dosáhnou v dotazníku lepších výsledků než občané, kteří výuku finanční gramotnosti při svém studiu neabsolvovali.
- H2:** Studenti si uvědomují význam finanční gramotnosti v běžném životě. Získané znalosti uplatňují v praxi při porovnávání nabídek produktů na bankovním trhu.
- H3:** Rodina jako nejvýznamnější socializační činitel poskytuje základní vzorce chování a jednání a zároveň všechny potřebné informace pro život. Proto předpokládám, že i vědomosti z oblasti financí získávají děti především v rodině.

4.2 Výběr respondentů

Výzkumem budu zjišťovat, jak jsou na tom studenti střední školy se znalostmi z oblasti financí v porovnání s občany, kteří za dobu svého studia výuku finanční gramotnosti neměli. Rozdělila jsem tedy respondenty do dvou skupin.

Jednu skupinu tvoří studenti tří tříd 4. ročníku Obchodní akademie Dr. Albína Bráfa v Třebíči. Výuka finanční gramotnosti ve středním školství je povinná od roku 2009. Jedná se tedy o studenty, kteří mají za sebou výuku finanční gramotnosti již od prvního ročníku svého studia. Skupina obsahuje 88 respondentů.

Tedy bych krátce představila střední školu. Pro výzkum jsem si vybrala Obchodní akademii Dr. Albína Bráfa v Třebíči. A to z důvodu, že se nachází v místě mého bydliště, má velmi dobrou pověst a v neposlední řadě jsem ji také vystudovala.

Škola má dlouholetou tradici, byla založena již v roce 1901. „*Poskytuje střední vzdělání s maturitní zkouškou v oboru obchodní akademie. Absolventi nacházejí uplatnění ve státním i soukromém sektoru, v převážné většině pokračují ve studiu na vysokých či vyšších odborných školách. Studenti si mohou vybrat z těchto specializací: všeobecná ekonomika, s rozšířenou výukou cizích jazyků, s rozšířenou výukou informačních technologií a veřejná správa.*“¹⁰⁰

Druhou skupinu respondentů jsem zvolila výběrem ze široké populace, tvoří ji celkem 117 respondentů. Jsou to občané starší 30 let z Třebíče a okolí s různým vzděláním, ženy i muži.

4.3 Vlastní výzkum

Výzkumem bych chtěla dokázat, že výuka finanční gramotnosti je úspěšná a má vzrůstající tendenci. Tedy studenti, kteří se během svého studia na střední škole účastnili výuky finanční gramotnosti, mají lepší znalosti než občané, za jejichž studia se ještě finanční gramotnost nevyučovala. A že nemalé prostředky do projektů finanční gramotnosti tak nebyly investovány zbytečně.

Budu tedy vzájemně porovnávat výsledky obou skupin respondentů ve vědomostním dotazníku.

¹⁰⁰ OA Třebíč. [online]. [cit. 2013-03-26]. Dostupný z: <<http://www.oatrebic.cz/index.htm>>

Dále se zaměřím jen na skupinu studentů. Mít znalosti je samozřejmě důležité, je to základ úspěchu. Neméně významné je pak umět tyto znalosti používat v běžném životě, aplikovat teorii v praxi. Budu tedy zjišťovat, jestli si studenti význam finanční gramotnosti pro běžný život uvědomují. A jestli získané vědomosti uplatňují v praxi při výběru produktů na bankovním trhu, jestli nabídky porovnávají. Dalším bodem je zjistit, kdo především mladé generaci předává potřebné informace z oblasti financí. Právě u mladé generace je důležité zajistit dostatek kompetencí, aby byla schopna se řádně uplatnit v životě.

Na Obchodní akademii Dr. Albína Bráfa v Třebíči se finanční gramotnost vyučuje průběžně po dobu celého studia, a to v 1. a 2. ročníku v předmětu Ekonomika, ve 2. ročníku v předmětu Ekonomické výpočty, ve 3. ročníku v předmětu Právo a v předmětu Ekonomie ve 4. ročníku, prolíná se i do dalších předmětů.

Výuka probíhá podle Školního vzdělávacího programu, který je platný od 1. 9. 2009 počínaje 1. ročníkem a říká: *„Cílem je předat žákům vědomosti o podnikání, podnikových činnostech, marketingu, prodejní činnosti, financování podniku, finančním trhu, hospodářské politice a místě národního hospodářství ve světové ekonomice. Probíraným učivem mají žáci získat vědomosti a dovednosti dlouhodobější povahy, aby z nich mohli vycházet v měnících se podmínkách ekonomické praxe. Žáci mají pochopit nutnost dalšího vzdělávání a prohlubování svých znalostí studiem odborné literatury.“*¹⁰¹

Nejdříve jsem realizovala předvýzkum, abych si ověřila jasnost a srozumitelnost otázek. Zda jim respondenti správně rozumí, tedy chápou tak, jak jsem je zamýšlela. Předvýzkum jsem provedla celkem s deseti respondenty, po pěti z každé skupiny. Vyhodnocením předvýzkumu jsem zjistila, že respondentům ze skupiny studentů nebyla zcela jasná informační otázka: „Jakým způsobem Vás Vaše okolí vede k vědomostem z oblasti financí?“ Otázku jsem tedy upravila a přeformulovala na: „Kdo z Vašeho okolí Vám především předává vědomosti a informace z oblasti financí a jakým způsobem?“

¹⁰¹ OA Třebíč. Školní vzdělávací program. 2011. [online]. [2013-03-27]. Dostupný z: < <http://www.oatrebic.cz/dokumenty/download/SVP.pdf> >

Samotné dotazníkové šetření probíhalo v únoru 2013. Rozdala jsem celkem 210 dotazníků (90 ve skupině studentů, 120 ve skupině občanů), vyplněných se mi vrátilo 205 dotazníků.

Skupina občanů vyplňovala pouze 20 vědomostních otázek, abych zjistila jaká je jejich míra finanční gramotnosti a mohla obě skupiny porovnat. Studenti vyplňovali ještě dalších 8 informačních otázek, které slouží k potvrzení nebo vyvrácení hypotéz H2 a H3.

Ted' přistoupím k vyhodnocení vědomostní části dotazníku (celkové vyhodnocení je v přehledné tabulce, která je přílohou č. 4).

4.4 Analýza, vyhodnocení a interpretace výsledků

Výsledky skupiny studentů

Celkový počet respondentů: 88

Maximální možný počet správných odpovědí: 1760

Počet skutečně dosažených správných odpovědí: 1383

Celková úspěšnost: 78,58%, zaokrouhleno 79%

Výsledky skupiny občanů ve věku nad 30 let

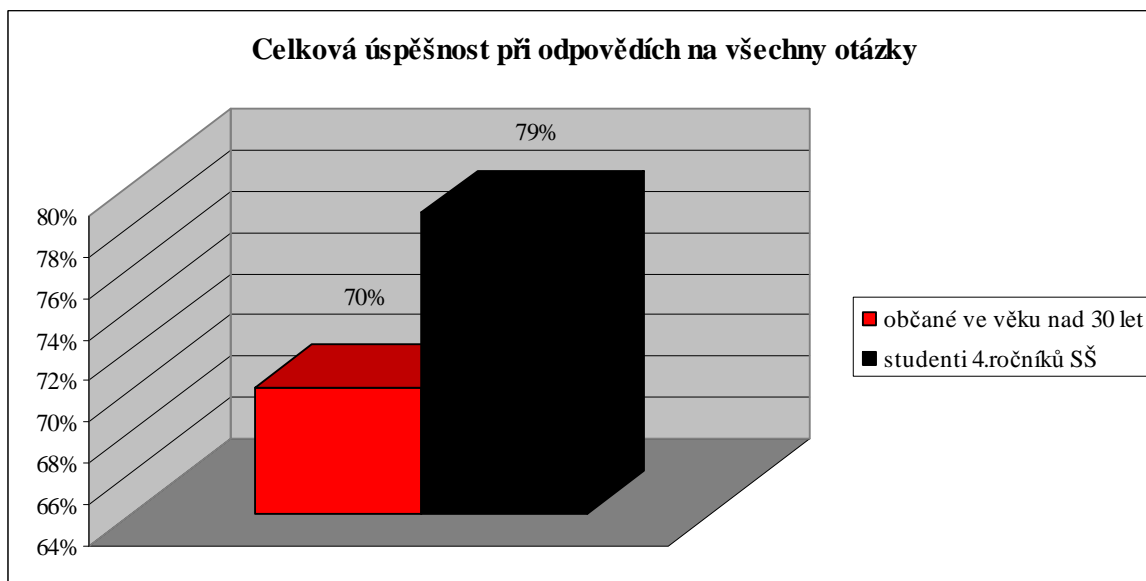
Celkový počet respondentů: 117, z toho 25 s ekonomickým a 92 s jiným vzděláním

Maximální možný počet správných odpovědí: 2340

Počet skutečně dosažených správných odpovědí: 1641

Celková úspěšnost: 70,13%, zaokrouhleno 70%

Graf č. 6 Celková úspěšnost při odpovědích na všechny otázky

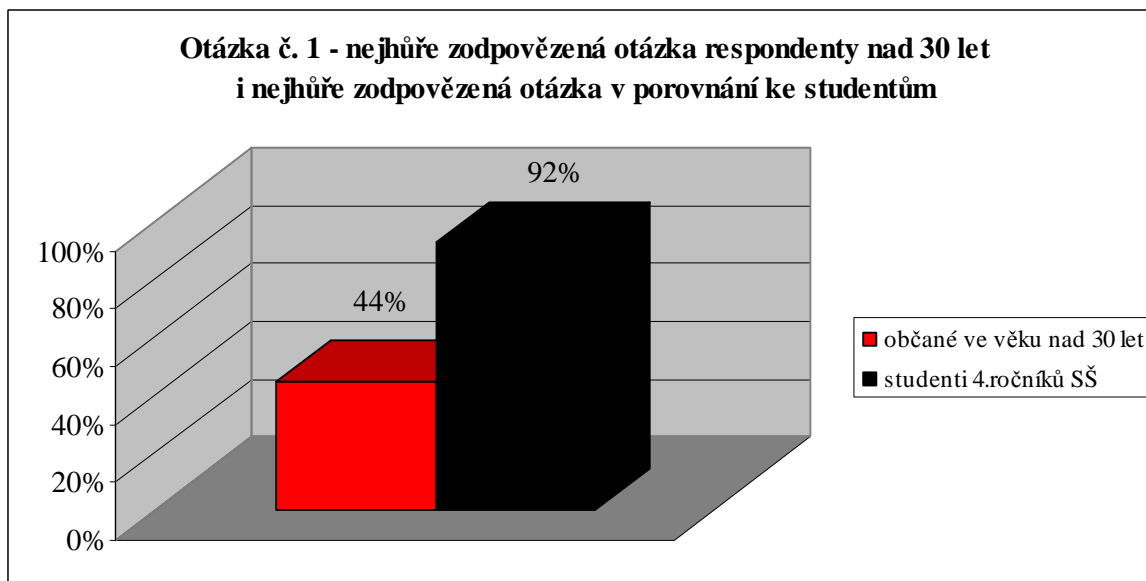

Zdroj: vlastní výzkum

Celkově úspěšnější v odpovědích na otázky vědomostního dotazníku byla skupina studentů 4. ročníku než skupina občanů. V celkovém procentuálním vyjádření není rozdíl až tak markantní. Dále však rozeberu konkrétní vybrané otázky, kde je vzájemný poměr výraznější.

Občané zodpověděli nejhůře otázku č. 1, ve které měli vybrat výhodnější nabídku kreditní karty. Abych zamezila pouhému tipování, úkolem bylo i vysvětlit, proč se tak rozhodli. Správně odpovědělo pouze 44%. Důležité bylo umět rozlišit označení roční a měsíční úrokové sazby (p. a., p. m.) a znát princip výpočtu nebo ho logicky odvodit. Dle mého názoru měli občané především problém v rozlišení zkratk, ne ve výpočtu. Chybí jim tedy teoretický základ. Pokud by věděli, co které označení znamená, přepočítat úrokovou sazbu z měsíční na roční by pro ně nebyl problém. Je to zároveň otázka, kterou občané zodpověděli nejhůře v porovnání ke studentům. Studenti tuto otázku zodpověděli velmi dobře, správných odpovědí bylo 92%. Je vidět, že látku probírali, mají ji dobře procvičenou a zažitou a dokáží znalosti aplikovat do praxe.

Graf č. 7 Otázka č. 1 Porovnávání kreditních karet

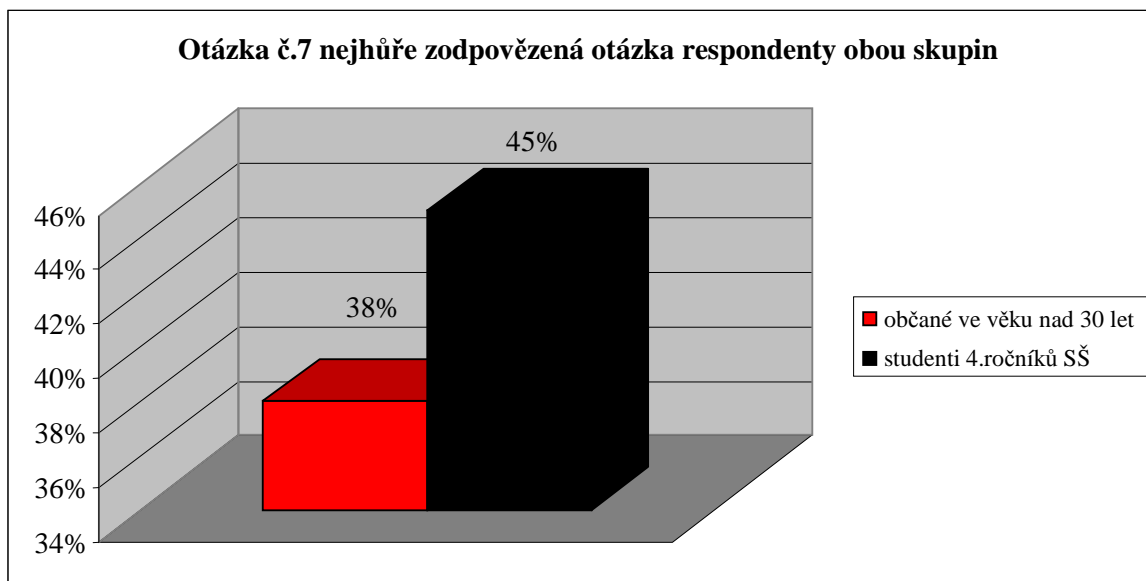

Zdroj: vlastní výzkum

Dále uvádím otázku, která byla nejhůře zodpovězena oběma skupinami. Skupina studentů odpověděla správně v 45%, občané dokonce jenom v 38%. Jedná se o otázku týkající se míry inflace za loňský rok. Míra inflace je proměnlivý ukazatel a za rok 2012 poměrně narostla oproti předchozím rokům kvůli zvýšení DPH, kdy se pohybovala okolo 1%. Všichni respondenti tak mohou mít v paměti starší údaje. I v prognózách se hovořilo o předpokládané nižší míře inflace, což mohlo být pro respondenty matoucí.

Studenti problematiku inflace probírali v Ekonomice v bloku Bankovníctví již ve 2. ročníku. Je to tedy delší dobu a může to být částečně důvod vysokého procenta špatných odpovědí. A tak hlavně je v tomto případě potřeba, aby se každý člověk sám zajímal o dění v ekonomice, sledoval zprávy, četl noviny. Ani studenti nedostanou tyto informace „naservírované na zlatém podnose.“ A v tom shledávám hlavní důvod neúspěchu u obou skupin.

Graf č. 8 Otázka č. 7 Jaká byla míra inflace za rok 2012?

Zdroj: vlastní výzkum

Finanční gramotnost je považována také za základ pochopení reforem. V grafu č. 9 jsou výsledky otázek o stavebním spoření a důchodové reformě. Jsou to tedy otázky, které se zabývají reformami. Na obě dvě otázky odpověděli o málo lépe respondenti ze skupiny občanů. Pravděpodobně je to tím, že tyto produkty využívají ve větší míře než studenti. I reklama je na ně více zacílena. Procento správných odpovědí se ale pohybuje pouze okolo 50%, což ukazuje na nedostatečné informace z této části finanční gramotnosti. Česká populace stárne, současný systém financování důchodů není dlouhodobě udržitelný. K 1. 1. 2013 vstoupila v platnost nová důchodová reforma. Přesné konkrétní informace se ještě nejspíš nedostaly do všeobecného povědomí.

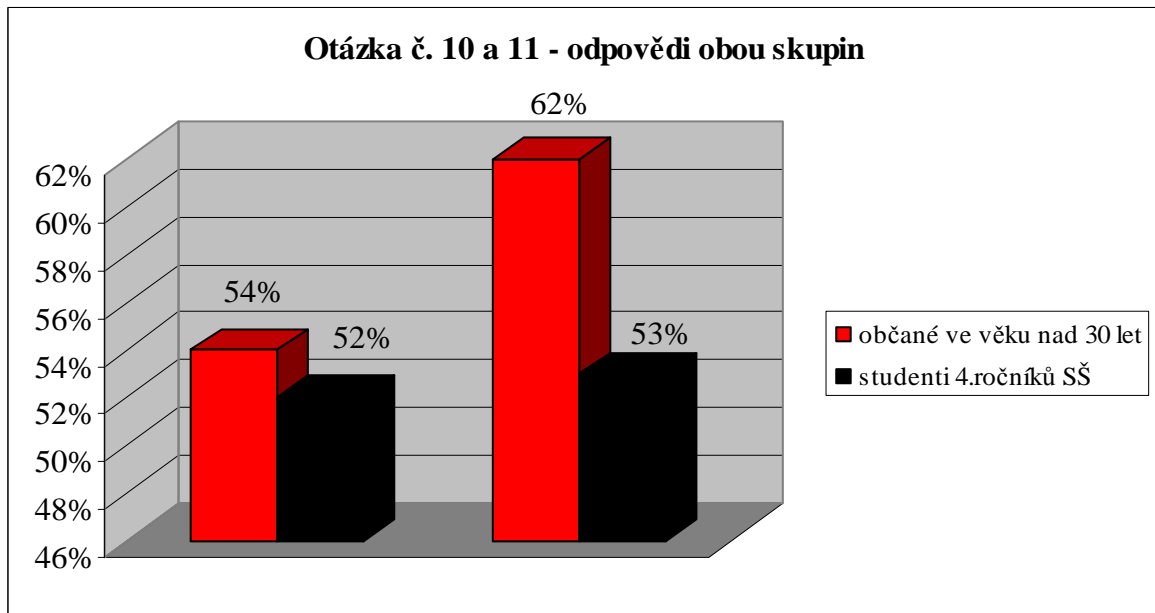
Podle mých zkušeností je to také způsobeno nezájmem lidí o reformy a negativním přístupem k nim.

Jak mi bylo sděleno vyučující z Obchodní akademie, se studenty zatím novinky z oblasti reforem neprobírali. V tom lze tudíž spatřovat důvod nízké úspěšnosti v těchto otázkách. K této části finanční gramotnosti se vztahuje i graf č. 10.

V tomto grafu vidíme, že otázka o důchodové reformě je studenty celkově nejhůře zodpovězená otázka v porovnání k občanům. Doporučovala bych tuto problematiku se

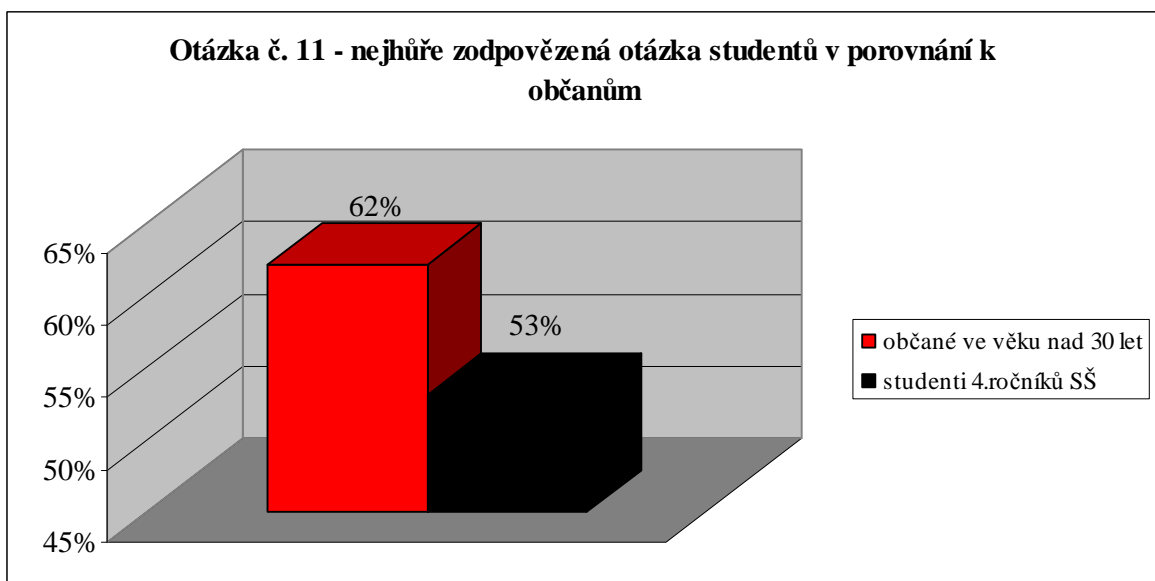
studenty řádně probrat a hlavně informace pravidelně aktualizovat. Jedná se o důležitou součást finanční gramotnosti a neznalost může později způsobit problémy v běžném životě.

Graf č. 9 Otázky č. 10 Stavební spoření a č. 11 Důchodová reforma

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 10 Otázka č. 11 Důchodová reforma

Zdroj: vlastní výzkum

V grafu č. 11 jsou zobrazeny odpovědi na jednotlivé otázky v porovnání obou skupin. Vidíme, že studenti byli lepší celkem ve 14 otázkách, taktéž poměr správných odpovědí studentů k občanům je výraznější. Lépe odpovídali na otázky z rozpočtové, cenové i peněžní gramotnosti, konkrétně pak otázky týkající se pojmů i výpočtů úrokových sazeb, ochrany spotřebitele, sestavování rozpočtu domácnosti i výpočtu ceny.

Pro příklad vybírám otázku č. 8 týkající se aktuální výše sazeb DPH. Studenti odpověděli správně v 90%, občané měli 76% správných odpovědí. Obě skupiny dosáhly poměrně slušný výsledek, to je pozitivní zpráva. DPH má vliv na cenu všech výrobků i služeb, její navýšení se tedy promítlo do vyšších cen zboží, tím ovlivnilo každodenní náklady. Schvalování nových sazeb DPH bylo i dost medializováno. Tato problematika je probírána již v 1. ročníku v předmětu Ekonomika v tematickém celku Finanční hospodaření podniku a objevuje se pak po celou dobu studia. Je také procvičována na praktických příkladech v rámci hospodaření reálných i fiktivních firem založených studenty. V tom všem lze spatřovat uspokojivé výsledky obou skupin.

V otázce č. 12 je úkolem stanovit konečnou cenu a zvolit výhodnější nabídku. Zde studenti skupinu občanů výrazně předčili, odpověděli správně v 97% oproti 60% správných odpovědí občanů. Studenti uvedenou tematiku probírali v nedávné době. Objasnit pojem cena, popsat a rozebrat funkce ceny, vypočítat a stanovit cenu je součástí výuky v Ekonomii 4. ročníku. Studenti tedy mají látku v živé paměti, dobře probranou a procvičenou. Bude zahrnuta i do praktické části maturitní zkoušky.

Skupina občanů zodpověděla lépe pouze otázek šest a to vždy jen s nepatrným rozdílem.

Můžeme říct, že občané byli úspěšnější v otázkách zabývajících se pojmy, které znají z praktického života a u produktů, které využívají.

Jedná se například o tyto otázky:

Otázka č. 3 Co je fixní úroková sazba u hypotečních úvěrů?

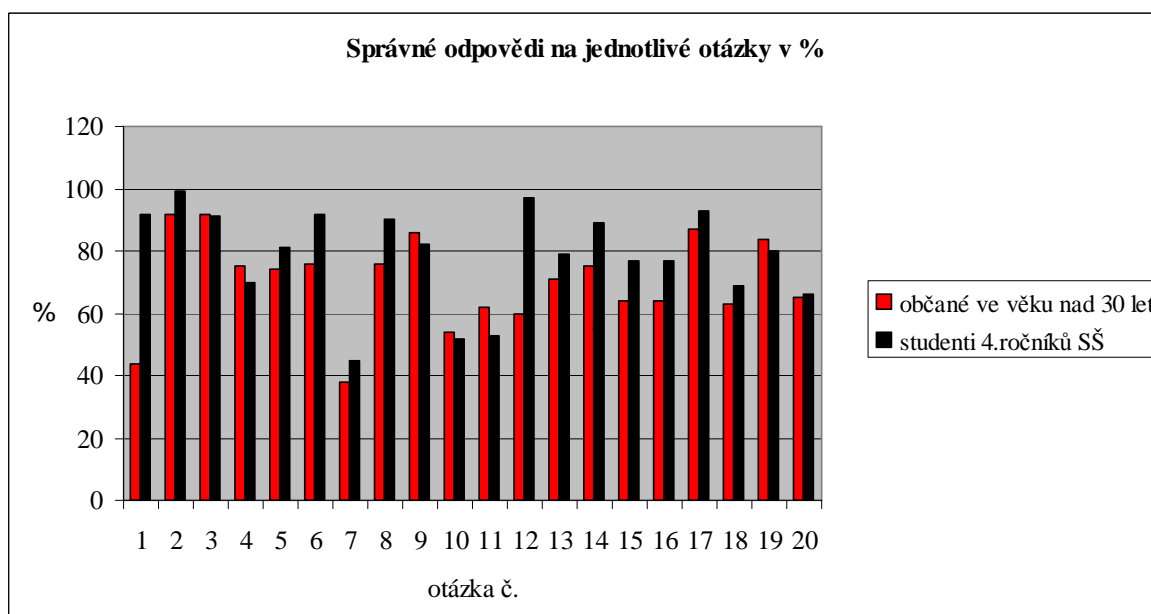
Na tuto otázku odpověděly velmi dobře obě skupiny (92% u občanů a 91% správných odpovědí u studentů).

Je zde vidět, že velké množství dospělých má vlastní zkušenosti s hypotečním úvěrem a souvisejícími pojmy. I ve své praxi jsem postřehla, že znalosti lidí se v oblasti úvěrů na bydlení zvýšily. Mnozí přicházejí již s určitou představou, základní podmínky znají, pouze porovnávají poplatky a úrokové sazby. A studenti jsou s touto problematikou také dobře obeznámeni. Jednak mají vědomosti ze školy, kde jsou součástí výuky Ekonomiky 2. ročníku a od lidí ve svém okolí nabývají praktické zkušenosti.

Otázka č. 4 Co znamená zkratka RPSN?

Musím přiznat, že tady jsem čekala lepší výsledky u obou skupin. RPSN je údaj, o kterém se hodně mluví v souvislosti s poskytováním úvěrů, je důležitý při výběru úvěrového produktu, tudíž by ho měl každý znát. Takže 75% správných odpovědí u občanů a 70% u studentů považuji za špatný výsledek. Je možné, že respondenty zmátly nabízené možnosti, které se odlišovaly jen jedním slovem. Vysvětlit způsob stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN se studenti učí v Ekonomice v 2. ročníku v tematickém celku Bankovníctví.

Graf č. 11 Správné odpovědi na jednotlivé otázky v % u obou skupin respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

A nyní budu analyzovat informační část dotazníku. Obsahuje 8 otázek, které jsou určeny pouze studentům. Zjišťují jejich názory na finanční gramotnost a výuku finanční gramotnosti. Na otázky odpovídalo 88 studentů 4. ročníku Obchodní akademie Dr. Albína Bráfa v Třebíči.

Otázka č. 1 Považujete výuku finanční gramotnosti za potřebnou pro budoucí život? Vysvětlete důvody, které Vás k označení dané odpovědi vedly.

Na tuto otázku odpověděla drtivá většina, celkem 86 studentů, kladně. Představuje to 97,7% respondentů. Pouze dva studenti, což je 2,3% respondentů, nepovažují finanční gramotnost za důležitou pro budoucí život. Jeden z nich vysvětlil svůj postoj tím, že ho nezajímá, co bude za pár let, žije pro přítomnost, chce se bavit a užívat života teď. Věří, že bude mít vždycky dost peněz, aby nemusel přemýšlet nad každou korunou, a proto se nepotřebuje finanční gramotnosti učit. Druhý reagoval podobně. Bude „povoláním syn“, jak uvádí. Otec vybuodoval dobře prosperující firmu, takže děti jsou finančně zajištěny na celý život, a na nějaké koruně tak nezáleží.

Studenti, kteří odpověděli kladně, reagovali asi takto:

- Nutnost dobře se orientovat na finančním trhu, abych neudělala chybný krok.
- Nechci se zbytečně zadlužovat špatnými úvěry. Půjčovat si na věci, které nejsou nutné.
- Chci mít co nejvíc peněz a vědět co s nimi, abych o ně nepřišel.
- Mít přehled o financích našeho státu.
- Sociální situace ve společnosti varuje. Hodně lidí dopadlo špatně, protože neuměli hospodařit s penězi.
- Myslím, že finanční gramotnost je dnes nezbytná součást gramotnosti lidí. Bez ní se člověk neobejde, pokud chce být úspěšný v životě. Gramotný člověk se hůř manipuluje.
- Vědět, podle čeho mám vybírat z nabídek bank.
- Nenaletět na sliby obchodníků, sám si srovnat nabídky a správně se rozhodnout.
- Znat svoje práva a povinnosti jako spotřebitele.
- Sousedům zabavil majetek exekutor, protože nehradili platby, jak měli. Ostatní se na ně dívali skrz prsty. Takhle teda určitě skončit nechci.

Otázka č. 2 Můžete říct, že je pro Vás výuka finanční gramotnosti zajímavá? Čím by bylo možné výuku obohatit?

Výuka finanční gramotnosti připadá zajímavá 60 studentům, to představuje 68%. Většina z nich by na výuce nic neměnila, předávané informace jsou dostačující. Několik studentů by chtělo absolvovat exkurzi v bance, aby mohli porovnat teorii s praxí a viděli, jak to funguje uvnitř, nejenom z vnějšího pohledu klienta. Další studenti by chtěli pozvat na přednášku pracovníky poraden lidí ve finanční tísní nebo konkrétního člověka, který se z důvodu nízké finanční gramotnosti nepřiměřeně zadlužil, dluhy pak nemohl splácet, jeho příjmy byly zatíženy exekucemi, případně vyhlásil osobní bankrot. Rádi by znali jeho současný názor a pohled na věc.

28 studentů, tedy 32%, odpovědělo záporně a výuka finanční gramotnosti pro ně není zajímavá. Všichni uvedli, že by do výuky zařadili přednášky a prezentace týkající se finanční gramotnosti od zaměstnanců bank, které se školou spolupracují. Ale zatím se v takových případech setkali pouze s tvrdou akvizicí bank a to odmítají.

Otázka č. 3 Převažuje teoretická výuka nebo praktická cvičení a modelové situace? Co má pro Vás větší přínos?

54 studentů, což odpovídá 61,4%, si myslí, že převažuje teoretická výuka, pouze 10 studentů (11,3%) říká, že mají více praktických cvičení. Zbytek 24 studentů (27,3%) si troufá tvrdit, že teorie i praxe jsou vyvážené.

Z pohledu studentů pro ně mají větší přínos praktická cvičení a modelové situace, to si myslí 73 studentů (83%), naopak pro 3 studenty (3,4%) má větší význam teorie. 7 studentů (8%) považuje teorii i praxi za stejně přínosnou, čtyřem studentům (4,5%) je to jedno a jeden student (1,1%) tvrdí, že praktická cvičení vůbec nemají.

Otázka č. 4 Myslíte si, že se dokážete dobře orientovat ve finančních produktech a financích celkově?

Na tuto otázku odpovědělo 64 studentů (72,7%), že se dokáží částečně orientovat, 18 studentů (20,5%) se na finančním trhu orientuje dobře a šest studentů (6,8%) neorientuje. Dobrá i částečná orientace se vztahuje především k produktům, které studenti již využívají.

S touto otázkou proto souvisejí i otázky č. 5, č. 6 a č. 7.

Využíváte již dnes některé bankovní produkty? Pokud ano, uveďte jaké. Podle čeho jste vybírali z nabídek bank, pomohla Vám finanční gramotnost při výběru?

Celkem 59 studentů (67%) už dnes využívá některý bankovní produkt. Většina z tohoto počtu - 49 studentů - má studentské konto, zvýhodněný účet pro studenty. 10 studentů má jiný produkt, a to nejčastěji kreditní kartu, stavební spoření, penzijní připojištění a jeden student má úvěr. 29 studentů (33%) nemá žádný produkt. Přehledně vše uvedeno v tabulce č. 1 Využívání bankovních produktů.

Při rozhodování o tom, který produkt zvolit, porovnávalo nabídky od více bank 42 studentů, tedy 71%. To je potěšující zpráva, že si nevezmou hned první věc, kterou jim někdo nabídne, ale porovnají více možností a vyberou tu, která je pro ně nejvhodnější. Tito studenti uvádějí, že jim při výběru produktu hodně pomohly znalosti, které výukou finanční gramotnosti získali. Například si dokázali spočítat výnosnost produktu, znají údaje, které je nutné porovnávat. Znájí parametry některých produktů, takže se dokáží na relevantní data zeptat. Jeden student dokonce uvedl, že dokázal na základě získaných vědomostí, dobře poradit rodičům. Bohužel 17 studentů (29%) uzavřelo produkt tam, kde jim byl nabízen a žádné další nabídky neporovnávali. (viz graf č. 13)

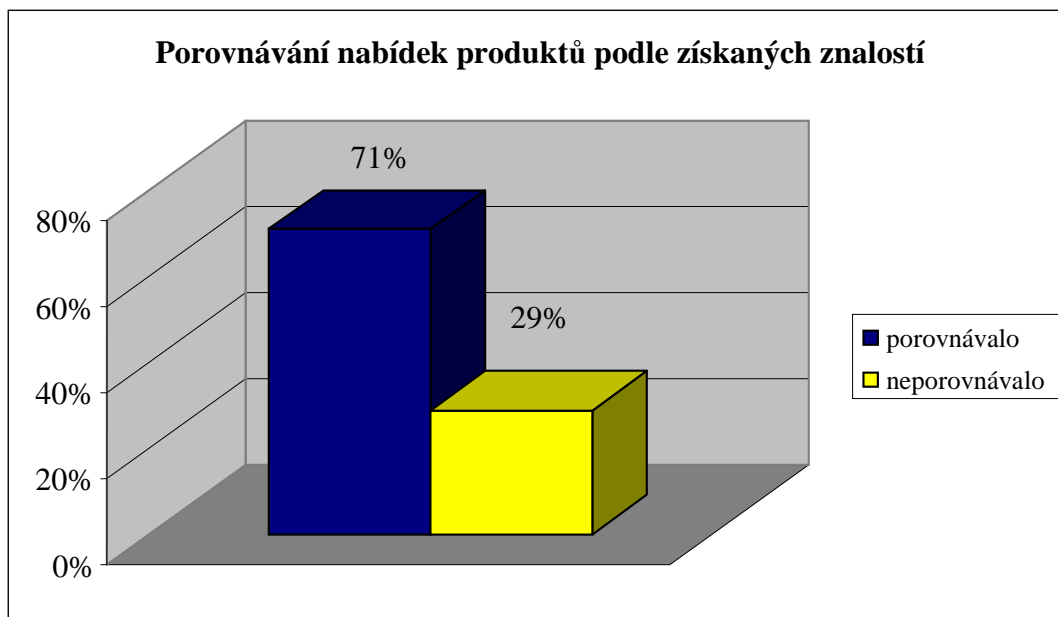
Tabulka č. 1 Využívání bankovních produktů

Využívání bankovních produktů

Počet respondentů celkem		
88		
Využívá		Nevyužívá
59		29
Studentský účet	Jiný produkt	
49	10	

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 12 Porovnávání nabídek produktů podle získaných znalostí

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 8 Kdo z Vašeho okolí Vám především předává vědomosti a informace z oblasti financí a jakým způsobem?

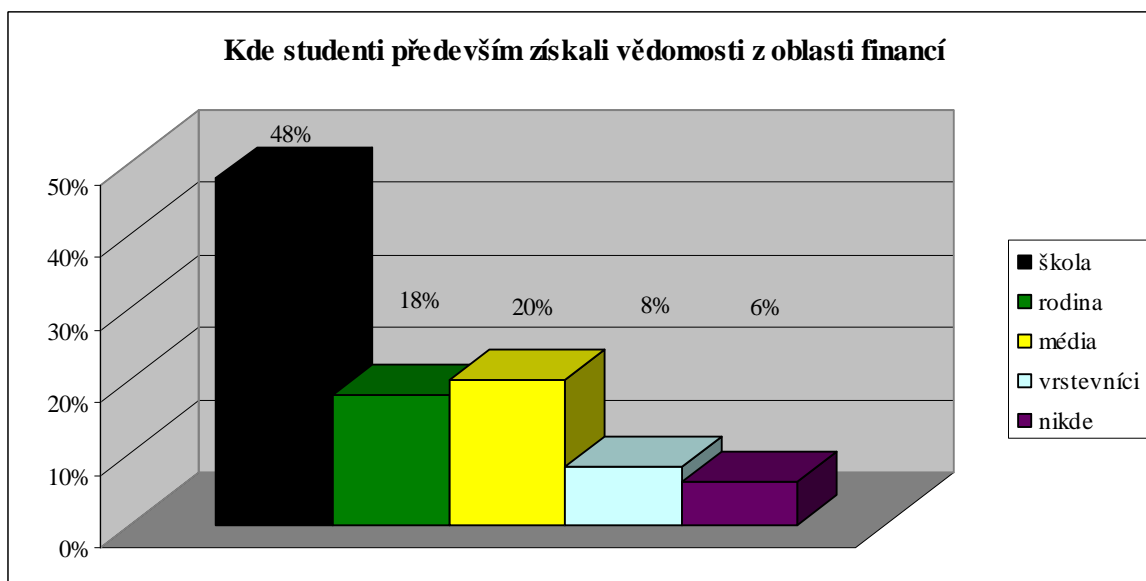
Téměř polovina dotazovaných studentů (42 studentů, 48%) se nejvíce vědomostí a informací z finančního světa dozvěděla ve škole právě při výuce finanční gramotnosti. 18 studentů (20%) získává informace především z médií, televize a internetu. V rodině je nejčastěji informováno 16 studentů (18%), 7 studentů (8%) má nejvíc vědomostí od svých vrstevníků a 5 studentů (6%) nedostává informace od nikoho.

Jakým způsobem se tak děje? Studenti uvedli např.

- nátlakem,
- učitelé výborně zkoušením,
- potřeba mít co nejvíc peněz,
- vše se zdražuje, člověk více šetří a přemýšlí,
- chodím na nákup,
- studuji přece Obchodní akademii (tato odpověď se objevila několikrát),
- hospodařím sám se svým kapesným,
- zkušenosti od rodičů,

- dnešní společnost nemluví o ničem jiném,
- ve škole porovnáváme nabídky bank,
- chodím na brigády a vím, co za vydělané peníze můžu pořídít,
- mám přehled, co kolik stojí,
- nedělní návštěvy příbuzenstva, kde se pořád řeší problémy s penězi.

Graf č. 13 Kde studenti především získali vědomosti z oblasti financí

Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocením výstupů celého dotazníkového šetření byly zjištěny znalosti respondentů v oblasti finanční gramotnosti. Do jaké míry vědomosti studentů odpovídají standardům finanční gramotnosti pro střední vzdělávání. Podle nich jsou znalosti studenta střední školy shodné se znalostmi dospělého člověka.

Dále byly zjišťovány názory studentů na význam finanční gramotnosti pro další život a také jejich postoje k výuce finanční gramotnosti ve škole. Zda jsou schopni aplikovat znalosti do praxe a orientovat se ve světě financí.

Z odpovědí studentů lze definovat doporučení pro učitele finanční gramotnosti. Z výsledků vědomostní části dotazníku vyplývá, že výuka finanční gramotnosti má význam. Studenti se ve většině případů dobře orientují v teoretických pojmech, které mají procvičené a zažité. Důležité je pravidelné opakování probraných témat. To by potvrdovalo domněnku, že na škole převládá teoretická výuka. Při aplikaci teorie do praxe však

dosahují horších výsledků, především v souvislosti s reformami. Sami studenti uvádějí, že jsou pro ně přínosnější praktická cvičení, výuku by obohatili různými prezentacemi a přednáškami z praxe. Zajímal by je informace od pracovníků různých poraden pro lidi ve finanční tísní. Také by rádi absolvovali exkurzi do banky, aby poznali činnost banky zevnitř. Nemají zájem o styl přednášek, které probíhají v současnosti, kdy jde jen o cílený nábor nových klientů banky. Celkově mohu říct, že výuka studenty baví, připadá jim zajímavá a potřebná pro život.

Ve školním vzdělávacím programu je jako pojetí výuky uveden výklad podle dostupných učebnic a učebních textů, doplněný prací s denním a odborným tiskem, vyhledáváním aktuálních dat prostřednictvím internetu a vlastními referáty studentů, při jejichž vytváření používají odbornou literaturu.

Vyučující bych doporučila zařadit do výuky více praktických cvičení, samostatných projektů studentů a tím ověřit, že studenti nabyté vědomosti dokáží uplatnit v praxi. Organizovat přednášky odborníků z praxe. Dopředu si však zjistit, jakou formou bude přednáška probíhat. V tematickém celku Bankovníctví se více zaměřit na jednotlivé bankovní produkty, porovnávat konkrétní nabídky bank, dát studentům praktické rady. Informace pravidelně aktualizovat.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit míru znalostí studentů střední školy z oblasti finanční gramotnosti, zda odpovídá nastaveným standardům pro střední vzdělávání. Míru znalostí studentů SŠ, kteří se po dobu celého studia účastní výuky finanční gramotnosti, porovnat se znalostmi občanů, za jejichž studia se finanční gramotnost nevyučovala. Dále zjistit názory studentů na význam finanční gramotnosti, její výuku a získávání potřebných informací. Jak jsou schopni aplikace teorie do praxe.

Na základě získaných informací a jejich následného vyhodnocení mohu v souladu s uvedenými hypotézami vyvodit a předložit tyto závěry:

H1: Studenti dosáhnou v dotazníku lepších výsledků než občané, kteří výuku finanční gramotnosti při svém studiu neabsolvovali.

K ověření této hypotézy slouží vyhodnocení vědomostní části dotazníku. Z výsledků vyplynulo, že studenti dosáhli celkově 79% správných odpovědí. Výrazně lepší byli studenti v odpovědích na otázky, které jsou součástí výuky finanční gramotnosti ve škole. Velmi dobře se orientují v teoretických pojmech. Pokud se při výuce zaměří více i na aplikaci teorie do praxe, finanční gramotnost studentů se ještě zvýší a budou dobře připraveni do běžného života. Respondenti ze skupiny občanů, kteří neabsolvovali výuku finanční gramotnosti, měli 70% správných odpovědí, většinou u otázek prakticky zaměřených. **Hypotéza byla potvrzena.**

H2: Studenti si uvědomují význam finanční gramotnosti v běžném životě. Získané znalosti uplatňují v praxi při porovnávání nabídek produktů na bankovním trhu.

Při ověření této hypotézy jsem vycházela z informační části dotazníku, především z otázek č. 1, 4, 5, 6 a 7. Z údajů je zřetelné, že studenti si zcela jasně uvědomují význam finanční gramotnosti pro jejich běžný život, vyjádřilo se tak 97,7% respondentů. Pouze 2,3% nepovažují finanční gramotnost za důležitou. 93,2% studentů si myslí, že se dokáže dobře nebo alespoň částečně orientovat na finančním trhu a 67% studentů již teď využívají některý z bankovních produktů. 71% studentů při výběru produktu porovnávají více nabídek a při rozhodování jim pomohly vědomosti získané výukou finanční gramotnosti. **Hypotéza byla potvrzena.**

H3: Rodina jako nejvýznamnější socializační činitel poskytuje základní vzorce chování a jednání a zároveň všechny potřebné informace pro život. Proto předpokládám, že i vědomosti z oblasti financí získávají děti především v rodině.

Z dat vyplynulo, že pouze 18% studentů získává informace z oblasti financí především v rodině. A to zejména tím, že dostávají kapesné, s kterým si sami hospodaří. Chodí

nakupovat a mají přehled o cenách. Podle mého názoru je to ten správný způsob, jak naučit děti hospodařit a správně se finančně chovat. Podle výsledků výzkumu ale vidíme, že většina rodičů to nechává na škole. Ve škole získává nejvíc informací 48% studentů.

Hypotéza byla vyvrácena.

Za pozitivní považuji potvrzení první i druhé hypotézy. Špatná sociální situace ve společnosti byla zčásti způsobena i nízkou finanční gramotností. Aby došlo ke zlepšení stavu, je důležité finanční gramotnost obyvatelstva postupně zvyšovat, a to především u mladé generace, která bude vstupovat do života a činit finanční rozhodnutí.

ZÁVĚR

Finanční gramotnost je v současnosti velmi aktuální a často probírané téma. V souvislosti se stávající nepříznivou sociální situací v naší společnosti je zvyšování finanční gramotnosti považováno za součást prevence negativních jevů, jako je vysoká zadluženost, předlužení nebo sociální vyloučení. Zároveň je to i nástroj aktivní politiky zaměstnanosti pro získání a udržení solidního zaměstnání, základ pochopení reforem. Zvyšování finanční gramotnosti je potřebné u všech kategorií obyvatelstva, především pak u generace, která se na vstup do života připravuje.

Také proto byl vytvořen komplexní systém zvyšování finanční gramotnosti. A finanční gramotnost byla zařazena do výuky středních i základních škol jako její povinná součást. Na základě dokumentu Systém budování finanční gramotnosti byly vytvořeny standardy finanční gramotnosti představující stupeň finanční gramotnosti, kterého má být dosaženo. Podle standardů odpovídají znalosti studentů střední školy znalostem dospělého člověka. Výuka musí probíhat nejen v teoretické, ale i praktické rovině. Cílem výuky je finančně gramotný občan, který má dostatečné kompetence ve všech oblastech finanční gramotnosti, sám se orientuje na finančním trhu, zná svoje práva a povinnosti jako spotřebitele a díky získaným vědomostem činí správná finanční rozhodnutí.

V praktické části bakalářské práce byl proveden výzkum zaměřený na zjištění míry finanční gramotnosti studentů v porovnání s občany, kteří výuku finanční gramotnosti neabsolvovali. Z výzkumu vyplynulo, že teoretické znalosti studentů jsou na vyšší úrovni než u občanů, kterým výuka finanční gramotnosti chybí. Pokud se výuka více zaměří také na aplikaci teorie do praxe, dosáhnou studenti ještě lepších výsledků. Uplatněním získaných znalostí v praktickém životě se stanou úspěšnými účastníky finančního trhu.

Dále byly zjišťovány názory studentů na význam finanční gramotnosti a pohled na její výuku. Zde jsem výzkumem zjistila, že studenti si uvědomují význam finanční gramotnosti v běžném životě. Výuka finanční gramotnosti je celkově baví a připadá jim zajímavá. Chtěli by do výuky zařadit více praktických cvičení a ukázek, protože jsou pro ně větším přínosem.

Tato práce by měla poskytnout o problematice finanční gramotnosti ucelené základní informace. Může tak sloužit k poučení studentů, vyučujících i široké veřejnosti. Výsledky

výzkumu budou zpětnou vazbou pro vyučující finanční gramotnosti na sledované škole. Výsledky nám jasně ukazují, na co je potřeba se při výuce zaměřit. Je to především aplikace teoretických znalostí do praxe. I sami studenti to tak cítí. S vyučující jsme se tedy domluvily, že odborníci z naší banky připraví sérii interaktivních přednášek, které budou průřezem znalostí z finanční gramotnosti. Při vytváření prezentací k přednáškám bude tato bakalářská práce sloužit jako metodická příručka.

Finanční gramotnost je velmi významnou součástí gramotnosti dnešních lidí. S ohledem na výsledky výzkumu je vidět, že na jejím zvyšování je potřeba i nadále pracovat. Změnu sociální situace nemůžeme ale očekávat hned, je to běh na dlouhou trať. Důležité je, že se s výukou finanční gramotnosti začalo a věřím, že se stejně úspěšně bude i pokračovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. 2007. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

HESOVÁ, A., ZELENDOVÁ, E. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*. 1. vydání. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 2011. 59 s. ISBN 978-80-86856-76-6.

CHROMÁ, D., Klínský, P. *Finanční gramotnost úlohy a metodika*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání. 2009. ISBN 978-80-87063-26-2.

KIPIELOVÁ, I. *Slovník základních pojmů z bankovníctví*. Praha: FORTUNA. 1997. 62 s. ISBN 80-7168-495-3.

KIYOSAKI, R., T. *Konspirace mocných a bohatých. Osm nových zákonů peněz*. Praha: Pragma. 2010. 266 s. ISBN 978-80-7349-209-0.

KIYOSAKI, R., T., LECHTER, S., L. *Bohaté dítě, chytré dítě. Jak zajistit dítěti dobrý finanční start*. Praha: Pragma. 291 s. ISBN 80-7205-949-1.

KIYOSAKI, R., T., LECHTER, S., L. *Kam se poděly mé peníze. Investujte včas a dřív než ostatní*. Praha: Pragma. 2004. 289 s. ISBN 80-7205-167-9.

KIYOSAKI, R., T., LECHTER, S., L. *Bohaté dítě, chytré dítě. Nastartujte své děti k finančnímu myšlení*. Praha: Pragma. 291 s. ISBN 80-7205-949-1.

KIYOSAKI, R., T., LECHTER, S., L. *Bohatý táta, chudý táta. Co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne*. Praha: Pragma. 2001. 214 s. ISBN 80-7205-822-3.

KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: Anag. 2012. 150 s. ISBN 978-80-7263-767-6.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Slabikář finanční gramotnosti. Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET. 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 2011. 98 s. ISBN 978-80-8700-74-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Finanční gramotnost. Obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání. 2008. 95 s. ISBN 978-80-87063-13-2

KOLEKTIV AUTORŮ. *Gramotnosti ve vzdělávání příručka pro učitele*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 2010. 61 s. ISBN 978-80-87000-41-0.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 2011. 98 s. ISBN 978-80-87000-74-8.

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: IMS. BonnyPress. 2009. 63 s.

MARTÍNKOVÁ, E. *(Ne)máte peníze. Co s tím?* 1. vydání. Havlíčkův Brod: Fragment. 2003. 151 s. ISBN 80-7200-482-4. 1. vydání. Praha:

NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost*. 1. vydání. Kralice na Hané: Computer Media s.r.o. 2012. 120 s. ISBN 978-80-7402-107-7.

RADOVÁ, J., DVOŘÁK, P., MÁLEK, J. *Finanční matematika pro každého*. 7. aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, a.s. 2009. 296 s. ISBN 978-80-247-3291-6.

RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: IMS. BonnyPress. 2009. 57 s.

SYROVÝ, P., NOVOTNÝ, M. *Osobní a rodinné finance*. 2. aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, a.s. 2005. 176 s. ISBN 80-247-1098-6.

ŠKVÁRA, M. *Finanční gramotnost*. 1. vydání. Praha: 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2.

TOMKOVÁ, E. *111 tipů, jak šetřit svoje peníze*. 1. vydání. Brno: Computer Press, a.s. 2009. 183 s. ISBN 978-80-251-2565-6.

WOOD, O., G., BARKSDALE, W., C. *Jak si půjčovat peníze*. Praha: Victoria Publishing, a.s. 1994. 129 s. ISBN 80-85605-13-9.

NOVOTNÝ, P., P. *Počet osobních bankrotů byl v lednu rekordní. I kvůli soudům*. Mladá fronta Dnes. Byznys speciál. vyšlo 04. 02. 2013

INTERNETOVÉ ZDROJE

CRIBIS.CZ. *V lednu bylo vyhlášeno 1695 osobních a 417 firemních bankrotů*. 2013.

[online].[cit. 2013-02-13]. Dostupný z:

<http://www.informaceofirmach.cz/cribis_news/bankroty-cribis_news/v-lednu-bylo-vyhlaseno-1695-osobnich-a-417-firemnych-bankrotu>

České domácnosti ohrožuje zadlužování, špatné zacházení s penězi i nevěra. 2012.

[online]. [cit. 2013-02-07]. Dostupný z:

<http://www.zenax.cz/ceske_domacnosti_ohrozuje_zadluzovani_spatne_zachazeni_s_penezi_i_nevera_12512.htm>

ČNB: *Bankovní statistika*. 2013. [online] [cit. 2013-02-08]. Dostupný z:

<http://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni_statistika/bank_stat_komentar.html>

FILIPOVÁ, Š. *Míra nezaměstnanosti loni v prosinci byla 9,4%*. 2013. [online].

[cit. 2013-02-07]. Dostupný z: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat>>

Finanční gramotnost do škol pro SŠ 1. modul. 2011. [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupný

z: <<http://www.financnigramotnostdoskol.cz/pracovni-sety/financni-gramotnost/>>

GÉBLOVÁ, A. *Inspirovalo nás i zahraničí, kde je dluh normou*. časopis *Statistika&My*.

vyšlo 08.06.2012. č. 06/2012 [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupný z:

<http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2012/cl_12_120608_zamrazilova_statistika_a_my.html>

GINTER, J. *Půjčky nesplácí každý osmý Čech*. [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupný z:

<<http://www.novinky.cz/finance/292831-pujcky-nesplaci-kazdy-osmy-cech.html>>

HARDOŠ, J. *Exekuce se změní, vydělají na nich i dlužníci*. *Právo*. 2013. [online]. [cit.

2013-02-09]. Dostupný z: <[http://www.novinky.cz/finance/288955-exekuce-se-zmeni-](http://www.novinky.cz/finance/288955-exekuce-se-zmeni-vydelaji-na-nich-i-dluznici.html)

[vydelaji-na-nich-i-dluznici.html](http://www.novinky.cz/finance/288955-exekuce-se-zmeni-vydelaji-na-nich-i-dluznici.html)>

< <http://rvp.cz/> >

< <http://www.nuov.cz/> >

KREJZA, M. *Sdělení ředitelům škol v základním a středním vzdělávání o zařazení finanční gramotnosti do PISA 2012 a další doporučení*. 2011. [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupný z: < <http://www.msmt.cz/file/15289> >

MFČR. *Národní strategie finančního vzdělávání*. Květen 2010. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupný z:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani_55251.htm
|>

MF, MŠMT, MPO. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. 2007. [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupný z:
< <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach> >

NOVINKY.CZ. *Domácnosti si dále půjčují, bankám dluží už 1,15 biliónů korun*. 2012. [online]. [cit. 2013.02.05]. Dostupný z: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/286387-domacnosti-si-dale-pujcuji-bankam-dluzi-uz-1-15-bilionu-korun.html>>

NOVINKY.CZ. *Nezaměstnanost je v Česku rekordní*. 2013. [online]. [cit. 2013-02-08]. Dostupný z: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/292662-nezamestnanost-je-v-cesku-rekordni.html>>

OA TŘEBÍČ. [online]. [cit. 2013-03-26]. Dostupný z: <http://www.oatrebic.cz/index.htm>>

OA TŘEBÍČ. *Školní vzdělávací program*. 2011. [online]. [2013-03-27]. Dostupný z:
< <http://www.oatrebic.cz/dokumenty/download/SVP.pdf> >

Stále víc lidí končí v dluhové pasti, problémy má už každá pátá rodina. 2011. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupný z: <<http://www.spravcedluhu.cz/cs/stale-vic-lidi-konci-v-dluhove-pasti-problemy-ma-uz-kazda-pata-rodina.html>>

STEM/MARK, *Finanční gramotnost*. září 2010. [online]. [2013-02-08]. Dostupný z:
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EXT_-_PPT_zaverecna_zprava_mereni_FG_-_plne_zneni.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČLFA	Česká leasingová a finanční asociace
ČNB	Česká národní banka
DPH	Daň z přidané hodnoty
FG	Finanční gramotnost
FV	Finanční vzdělávání
HDP	Hrubý domácí produkt
MF	Ministerstvo financí
MPF	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NSFV	Národní strategie finančního vzdělávání
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
RVP	Rámcový vzdělávací program
SBFG	Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
SJM	Společné jmění manželů
SŠ	Střední škola
ŠVP	Školní vzdělávací program
VÚP	Výzkumný ústav pedagogický

SEZNAM OBRÁZKŮ

1. Členění finanční gramotnosti
2. Role standardů finanční gramotnosti

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Využívání bankovních produktů

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: Reklamní leták

PŘÍLOHA P II: Standardy finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

PŘÍLOHA P III: Vědomostní dotazník

PŘÍLOHA P IV: Celkové vyhodnocení vědomostního dotazníku

PŘÍLOHA P I: REKLAMNÍ LETÁK

Rychlá půjčka ještě dnes

Půjčka od 500 do 10 000 Kč ihned

- ▶ Bez ručitele a nahlížení do registru
- ▶ Bez potvrzení o příjmu
- ▶ Vyřízení po internetu do 10 minut
- ▶ Žádné skryté poplatky

ZÍSKAT PŮJČKU FERRATUM

Krátkodobé půjčky Ferratum

» pro nové zákazníky: 500 až 2 000 Kč » pro opakované zákazníky: až 10 000 Kč

Přehled splátek - žádné další poplatky

Půjčka	Splatnost	Roční úroková sazba	Poplatek	Celkem
500 Kč	15 dní	487 %	100 Kč	600 Kč
1 000 Kč	15 dní	487 %	200 Kč	1 200 Kč
2 000 Kč	15 dní	487 %	400 Kč	2 400 Kč
3 000 Kč	15 dní	487 %	600 Kč	3 600 Kč
3 000 Kč	21 dní	435 %	750 Kč	3 750 Kč
4 000 Kč	15 dní	487 %	800 Kč	4 800 Kč
4 000 Kč	21 dní	435 %	1 000 Kč	5 000 Kč
5 000 Kč	21 dní	435 %	1 250 Kč	6 250 Kč
6 000 Kč	21 dní	435 %	1 500 Kč	7 500 Kč
6 000 Kč	30 dní	402 %	1 980 Kč	7 980 Kč
7 000 Kč	30 dní	402 %	2 310 Kč	9 310 Kč
8 000 Kč	30 dní	402 %	2 640 Kč	10 640 Kč

1 Vyplňte žádost online

2 Schválení vyřídíme do 10 minut

3 Peníze máte na účtu

Vyplnit žádost >

Spokojený klient

„Chtěli jsme si na víkend zajet s dšlapama zachytat ryby, ale týden před tím jsem zjistil, že můj prut je zlomený. Šetřil jsem na tu akci docela dlouho, tak jsem neměl víc peněz. Vzal jsem si přes ipůjčku 1 000 Kč na nový.“

PŘÍLOHA P II: STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovního lístku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	- vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období...
	- rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit
Hospodaření domácností	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	- navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Zdroj: MF, MŠMT, MPO. Systém budování finanční gramotnosti. Prosinec 2007. [online].[cit. 2013-02-25].
Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>> s. 13-14

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...)
	- vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu
	- posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	- vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek

Zdroj: MF, MŠMT, MPO. Systém budování finanční gramotnosti. Prosinec 2007. [online].[cit. 2013-02-25]. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>> s. 13-14

PŘÍLOHA P III: VĚDOMOSTNÍ DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den,

Studuji Institut mezioborových studií Brno při Univerzitě Tomáš Bati ve Zlíně a téma mojí bakalářské práce je Finanční gramotnost u studentů SŠ.

Chtěla bych vás požádat o vyplnění anonymního dotazníku, který bude podkladem pro vypracování praktické části bakalářské práce. Jeho vyplnění vám nezabere víc než 10 minut.

Vědomostní část

- 1) Chcete si pořídit kreditní kartu. Máte nabídky od dvou konkurenčních bank. Podmínky pro vydání kreditní karty jsou stejné, rozdíl je pouze ve výši úrokové sazby. Banka A nabízí kreditní kartu s úrokovou sazbou 18,90% p. a. a banka B s úrokovou sazbou 1,875% p. m. Porovnejte, která banka nabízí nižší úrokovou sazbu a proč?
 - a) **banka A**
 - b) banka B
 - c) nabídky obou bank jsou stejné
 - d) nevím
- 2) Ke studentskému účtu vám banka nabízí zdarma kontokorent. Co to znamená?
 - a) možnost v pravidelném intervalu odesílat peníze z účtu
 - b) **možnost povoleného přecherpání účtu až do výše sjednaného úvěrového limitu**
 - c) možnost ověřování zůstatku
 - d) ani jedna možnost není správná
- 3) U hypotečních úvěrů můžeme zvolit fixovanou úrokovou sazbu. Co si pod tímto pojmem představíte?
 - a) úrokovou sazbu, která se mění podle vývoje úrokových sazeb na mezibankovním trhu
 - b) úrokovou sazbu, která umožňuje bez sankcí kdykoliv splatit celý úvěr
 - c) **úrokovou sazbu, která je pevná po určené období a po které máte jistotu, že se sazba nezmění, i když dojde ke změně úrokových sazeb na mezibankovním trhu**
 - d) nevím

- 4) Co znamená zkratka RPSN?
- a) roční procentní sazebník nákladů
 - b) reálný peněžní systém nákladů
 - c) roční procentní sazba nákladů**
 - d) nevím
- 5) Co započítáváme do RPSN?
- a) obsahuje pouze roční úrokovou sazbu úvěru
 - b) obsahuje úrokovou sazbu a poplatek za výpis
 - c) obsahuje úrokovou sazbu a veškeré náklady spojené s úvěrem**
 - d) obsahuje pouze veškeré poplatky spojené s úvěrem, úroková sazba se nezapočítává
- 6) Kdo vykonává dohled nad činností komerčních bank?
- a) Ministerstvo financí
 - b) Česká bankovní asociace
 - c) sdružení SOLUS
 - d) Česká národní banka**
- 7) Víte, jaká je míra inflace za rok 2012?
- a) 0,4%
 - b) 1,5%
 - c) 2,1%
 - d) 3,3%**
- 8) Od 1. 1. 2013 došlo ke zvýšení snížené i základní sazby daně z přidané hodnoty. Vyberte správnou variantu.
- a) 10% a 20%
 - b) 14% a 21%
 - c) 15% a 20%
 - d) 15% a 21%**

- 9) Rodiče platí dětem ze svého účtu pravidelně stravné ve školní jídelně. Uhrazovaná částka je ale každý měsíc jiná. Dali tedy svolení bance, aby si školní jídelna mohla požadovanou částku z jejich účtu vzít. Uvedené svolení nazýváme?
- a) trvalý příkaz k úhradě
 - b) souhlas k inkasu**
 - c) hromadný příkaz k úhradě
 - d) uvedené svolení neexistuje
- 10) Stavební spoření je bezpečné a stále výhodně zhodnocené spoření. Vyberte jedno nesprávné tvrzení o stavebním spoření.
- a) státní podpora až do výše 2.000 Kč ročně
 - b) uspořené prostředky lze použít na cokoli, nejen na bydlení
 - c) minimální doba trvání smlouvy 6 let, aby byl nárok na státní podporu
 - d) uzavření smlouvy je možné od 18 let**
- 11) Od 1. 1. 2013 vstoupila v platnost důchodová reforma a byl zaveden třípilířový systém důchodového spoření. Které tvrzení o nově zavedeném II. pilíři je neplatné?
- a) možnost vyvést 3% z příjmu na svůj vlastní účet důchodového spoření a do povinného průběžného I. pilíře odvádění již pouze 25% místo původních 28%
 - b) všechny naspořené peníze ve II. pilíři budou vyplaceny osobě, na jejíž jméno je účet zřízen nebo jejím dědicům
 - c) peníze na účtu důchodového spoření jsou ochráněny před věřiteli a nelze je postihnout exekucí
 - d) do II. pilíře lze vstoupit kdykoliv bez ohledu na věk a kdykoliv z něj vystoupit, účastník zaplatí sankci za předčasné ukončení**
- 12) Chcete koupit mamince k narozeninám dárek. Už jste si zjistili, že vybraný stříbrný náramek můžete koupit v obchodě na náměstí za 650 Kč včetně DPH, prodavačky dárek zabalí zdarma. Nebo ho můžete objednat na internetu za 400 Kč bez DPH, poštovné a balné je 120 Kč a dárkové balení stojí 50 Kč. Kterou variantu zvolíte jako výhodnější?
- a) internetový obchod
 - b) kamenný obchod**
 - c) obě varianty jsou stejné
 - d) nevím

13) Znáte rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- a) **debetní karta je vydaná k běžnému účtu a čerpáte s ní peníze uložené na tomto účtu a kreditní karta je úvěrová karta, takže čerpáte peníze z úvěru**
- b) obě karty jsou stejné, různé banky pouze používají odlišnou terminologii
- c) kreditní karta se používá výhradně k platbám v zahraničí a debetní kartu lze použít k výběru z bankomatu a bezhotovostním platbám v tuzemsku
- d) debetní karty jsou výhradně elektronické a kreditní karty výhradně embosované

14) Jak rozumíte pojmu akontace?

- a) je to poslední splátka, která zbývá do doplacení leasingové smlouvy
- b) proces ověřování platnosti bankovní karty
- c) uskutečňování nákupů a prodejů, při kterých se vydělává na rozdílu v cenách
- d) **první platba, úhrada části kupní ceny, která časově předchází dodávce zboží nebo služeb**

15) Vysvětlete pojem likvidita?

- a) **ukazatel vypovídající o tom, jak rychle lze investici proměnit na hotové peníze, čím vyšší likvidita, tím rychleji lze investici zpeněžit**
- b) ukazatel vypovídající o tom, jak rychle lze investici proměnit na hotové peníze, čím vyšší likvidita, tím pomaleji lze zpeněžit
- c) ukazatel, který je počítán jako poměr kapitálu banky k rizikově váženým aktivům
- d) omezení práva disponovat s penězi na účtu

16) Seřadte uvedená aktiva podle míry jejich likvidity, od nejlikvidnějších po nejméně likvidní

A) nemovitosti B) podílový fond peněžního trhu C) zůstatek na běžném účtu D) akcie

- a) **C, B, D, A**
- b) B, C, D, A
- c) C, B, A, D
- d) B, C, A, D

17) Rodina Růžičková má v lednu tyto příjmy a výdaje: Paní Růžičková dostala čistou mzdu 13.000 Kč, pan Růžička 23.000 Kč. Výdaje na bydlení jsou 5.500 Kč, měsíční splátka hypotéky 10.500 Kč, potraviny 6.000 Kč, každý posílají na stavební spoření 1.700 Kč a na doplňkové penzijní připojištění každý 700 Kč. Oběma dětem platí pojištění se spořením měsíčně 1.000 Kč. Synovi zaplatili školní lyžařský výcvik 3.500 Kč. Vytvořte rozpočet domácnosti a označte, jaký rozpočet domácnosti mají Růžičkovi.

- a) vyrovnaný
- b) přebytkový**
- c) schodkový
- d) deficitní

18) Pojedete na dovolenou do zahraničí. Navštívíte banku, abyste si hotovost směnili za cizí měnu. Jakým kurzem budou peníze přepočítány?

- a) valuta prodej**
- b) deviza prodej
- c) deviza nákup
- d) valuta nákup

19) Pokud je roční míra inflace 3% a náš vklad úročen 1%, dochází k :

- a) zhodnocování úspor
- b) znehodnocování úspor**
- c) úspory mají stejnou hodnotu
- d) nevím

20) Ke snížení úvěrového rizika používají banky zajišťovací instrumenty. Co si představíte pod pojmem zástava?

- a) písemná smlouva mezi zástavním věřitelem a zástavcem
- b) uplatnění nároku ze zastavené věci
- c) předmět zástavního práva (nemovitost, movitá věc)**
- d) bankovní záruka

správné odpovědi jsou tučně vyznačeny

Pouze pro studenty

Informační část

Informace o výuce finanční gramotnosti

Nehodící se škrtněte. Otevřené otázky doplňte.

1. Považujete výuku finanční gramotnosti za potřebnou pro budoucí život? ANO/NE

Vysvětlete důvody, které Vás k označení odpovědi vedly.

.....
.....

2. Můžete říct, že je pro vás výuka finanční gramotnosti zajímavá?... ANO/NE

Čím by bylo možné výuku obohatit?

.....

3. Převažuje teoretická výuka nebo praktická cvičení a modelové situace? Co má pro Vás větší přínos?

.....

.....

4. Myslíte si, že se dokážete dobře orientovat ve finančních produktech a financích celkově? ANO/NE/ČÁSTEČNĚ

5. Využíváte již dnes některé bankovní produkty?.....ANO/NE

6. Pokud ano, uveďte jaké

7. Podle čeho jste vybírali z nabídek, pomohla Vám finanční gramotnost při výběru?

.....

8. Kdo z Vašeho okolí vám především předává vědomosti a informace z oblasti financí a jakým způsobem?

.....

Děkuji za Váš čas při vyplňování dotazníku. ☺

**PŘÍLOHA P IV: CELKOVÉ VYHODNOCENÍ VĚDOMOSTNÍHO
DOTAZNÍKU**

		Vyhodnocení dotazníku					
		Občané nad 30 let		Studenti 4.ročníků SŠ			
		správná odpověď		špatná odpověď		správná odpověď	
otázka č.	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%	otázka č.
1	51	44%	66	56%	81	92%	7
2	108	92%	9	8%	87	99%	1
3	108	92%	9	8%	80	91%	8
4	88	75%	29	25%	62	70%	26
5	86	74%	31	26%	71	81%	17
6	89	76%	28	24%	80	92%	8
7	44	38%	73	62%	40	45%	48
8	89	76%	28	24%	79	90%	9
9	101	86%	16	14%	72	82%	16
10	63	54%	54	46%	46	52%	42
11	73	62%	44	38%	47	53%	41
12	70	60%	47	40%	85	97%	3
13	83	71%	34	29%	69	79%	19
14	88	75%	29	25%	79	89%	9
15	75	64%	42	36%	67	77%	21
16	75	64%	42	36%	68	77%	20
17	102	87%	15	13%	82	93%	6
18	74	63%	43	37%	60	69%	28
19	98	84%	19	16%	70	80%	18
20	76	65%	41	35%	58	66%	30